STAROU PRAHU

2/94

ZPRÁVY

Klubovní program na II. pololetí roku 1994

HOVORY O PRAZE
Přednáškový cyklus, pořádaný ve spolupráci s Obvodní knihovnou Prahy 5, koná se v Národním domě na Smíchově, náměstí 14. října 16, Praha 5, v klubovně č. 12, vždy v pondělí. **Začátek byl posunut na 18. hodinu!**

225. 26. září Dr. Otakar Frankenberger
Zamyšlení nad názvy pražských ulic

226. 24. října Dr. Dobroslav Líbal
Praha – světová památka a základní podmínky její ochrany

227. 21. listopadu Ing. arch. Josef Hyzler
se členy domácí rady Novinky v Klubu Za starou Prahu

228. 19. prosince Ing. arch. Pavel Kupka
Rekonstrukce Lichtenštejnského paláce
pro Hudební akademii musických umění

PRAŽSKÉ VYCHÁZKY
da. Marie Benešová - Praha secesní
v sobotu 18. října
sraz ve 14.30 hodin
v podloubí Staroměstského náměstí
proti orloji

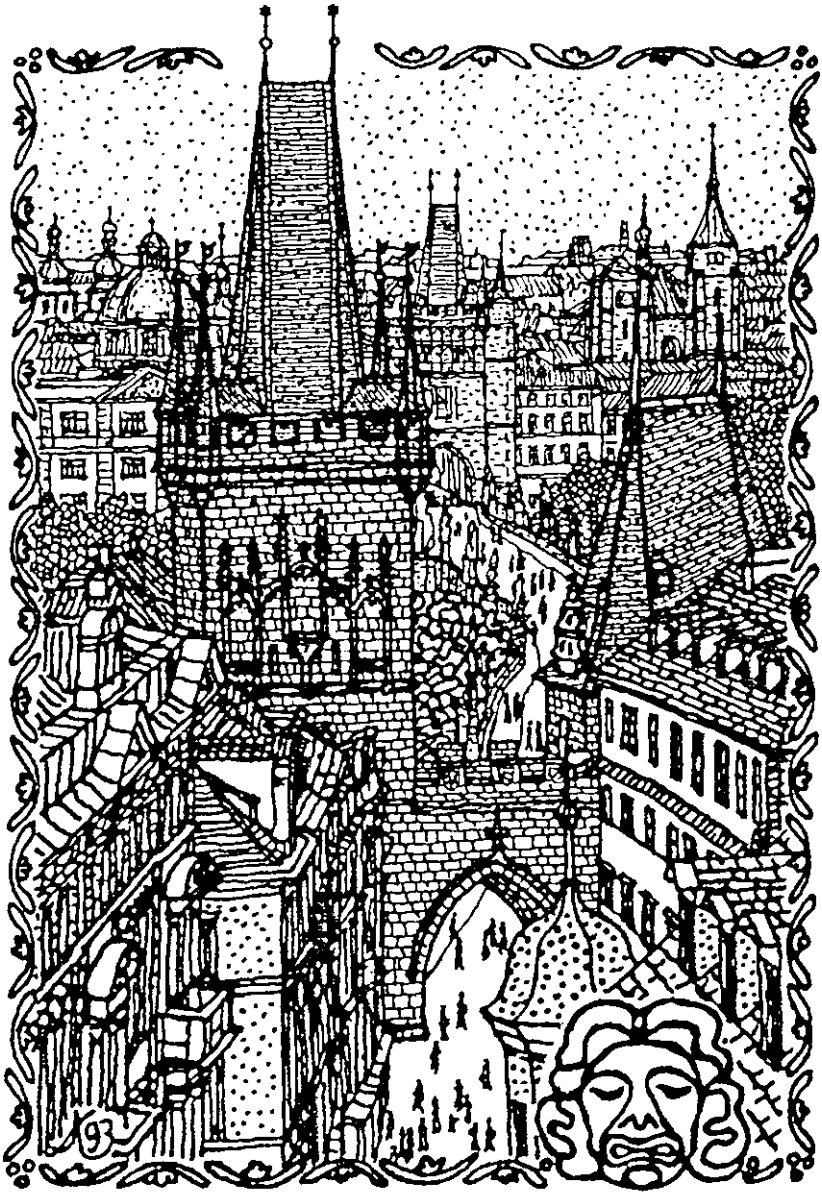

Listina základních práv a svobod a památková péče

JUDr. PhDr. Dobroslav Líbal

V poslední době se až příliš často operuje s Listinou základních práv a svobod, zpravidla se zdůrazňováním udánlivě antipamátkové, to jest současně antikulturní tendence jejích některých ustanovení. Je načase vyvrátit tuto interpretační tendenci, podmíněnou bez výjimky sobeckými zájmy nekulturních jednotlivců a prokázat naopak vysokou nadhledovou úroveň Listiny. Naší problematiky se přímo dotýkají články 11, 34 a 35. Pokusíme se o rozbor a interpretaci jejich znění i vnitřního smyslu, přednostně z hlediska zájmů realizace památkové ochrany. Klíčový význam má ustanovení 3. odstavce článku 11. Jeho první věta „Vlastnictví zavazuje" vyjadřuje vlastně komplexně celou studovanou problematiku.

Je velmi správné, že „závazek" je vyjádřen v obecné poloze. Ostatní text 3. odstavce má ráz demonstrativní, doplňkový. Necharakterizuje ani nevyjadřuje celkový rozsah „závazku vlastníka". Od nepaměti vlastník plně zodpovídal za optimální stav svého objektu, jak stavebně technického tak i estetického v nejširším slova smyslu.

Vlastnictví zavazuje i ve vztahu k uživatelům objektu, k sousedům a vůbec k celému sídelnímu souboru. Tento obecný závazek se dotýká v kulturním prostředí i kulturních hodnot objektu v nejširším smyslu slova.

Tato interpretace plně odpovídá celkové atmosféře pojmu lidských práv, vytvořeném v éře programového mezilidského humanismu, který se propastným způsobem rozrůzňuje od mezilidských vztahů v období liberálního voluntarismu druhé poloviny 19. století, jehož celkový antikulturní postoj vyvolal zrození principů památkové péče.

Je směšně tragické, že na ustanovení lidských práv se odvolávají jednotlivci, případně instituce, k prosazování nebo obhajování dávno již překonaných hledisek o absolutních právech jednotlivce již zaniklého gründerského liberalistického období. Ostatně k průkazu správnosti naší argumentace stačí poukázat na ustanovení 3. odst. 35 čl. Listiny, dle něhož při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Toto omezení se vztahuje na všechny občany včetně vlastníků. V čem zejména spočívá ohrožování a poškozování kulturních památek? Je to vlastně záměr jejich nevhodného či nepřiměřeného využití, příprava jejich narušující

úpravy, každá stavební realizace poškozující hodnotu kulturní památky z hlediska jejího stavebního materiálu, půdorysné osnovy, historické dispozice, originálních vertikálních i horizontálních konstrukcí architektonických a všeobecně výtvarných hodnot exteriéru i interiéru, porušování nebo odstraňování uměleckého či uměleckořemeslného vybavení objektu, atd.

Tyto povinnosti ke kulturním památkám mají absolutní platnost a zavazují každého člena naší společnosti, tím spíše pak vlastníka objektu.

Tyto povinnosti nejsou vázány na nějaké udánlivě protihodnoty z hlediska příslušného textu Listiny lidských práv. Je ostatně lhostejné, zda příslušná kulturní památka je zapsána do nějakého seznamu, či nikoliv.

Známe rozdílnost základní evidence kulturních památek v různých státech. Proto charakteristika „kulturní památka" má z hlediska příslušného ustanovení Listiny obecnou platnost. Je zcela lhostejné, zda je zapsána v nějakém seznamu či nikoliv. Rozhodující je objektivní hodnota kulturní památky.

Proto je zcela protismyslné, když se u nás vlastníci někdy odvolávají na lidská práva ve snaze prosadit své ryze egoistické zájmy na stavbách, jež jsou kulturními památkami.

Kulturní památka je totiž pojem objektivní, skutečnost, jejíž vyjádření, formulování, nemůže být odvislé od sobeckých, omezených antikulturních hledisek jednotlivců či organizací.

Z hlediska lidských práv nelze zkonstruovat ani sebemenší náznak, že by vlastník měl právo přímo nebo nepřímo ovlivnit pozitivně i negativně klasifikaci a zařazení určitého objektu za kulturní památku.

Sobečtí interpreti úplně přehlédli, že ve smyslu lidských práv „vlastnictví zavazuje" a že kulturní památky nesmí být ohrožovány ani poškozovány.

Zcela mylně se někteří právníci odvolávají na ustanovení odst. 4 čl. 11 o vyvlastnění nebo nuceném omezení vlastnického práva, pod něž zcela nesprávně se zahrnuje i režim kulturních památek. Zapomíná se při tom, že dle č. 35 Listiny nesmí vlastník při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. Bezvýhradnost povinnosti péče o kulturní památky je součástí Listiny základních práv a svobod a nemůže být zaměňována za nějaké nucené omezení vlastnického práva. V tom spočívá základní omyl, jehož důsledky by mohly vážně ohrozit principy památkové péče v zemi, kde mají kulturní památky zvláště významný podíl na formulování a zpevnění národní identity.

Uvedená pochybná argumentace je zcela nepochopitelná. Její aplikace v praxi by znamenala, že by každý vlastník musel dostat protihodnotu za to, že neovlivňuje, ani nepoškozuje životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky. Je úplně nemyslitelná a protiprávní dedukce, že za neporušování ustanovení Listiny základních práv a svobod má

vlastník dostat náhradu. Příslušné ustanovení odst. 4 čl. 11 se vztahuje na vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva.

Nelze absolutně vztahovat na závazky vlastníků z titulu výslovných všeobecně závazných právních ustanovení Listiny lidských práv a svobod ustanovení odst. 4 čl. 11. Uvedený nesprávný výklad odst. 4 čl. 11 je v základním rozporu s obsahem a smyslem Listiny a je zcela nepochopitelné, že zpochybnil i právní myšlení juristů v okruhu ministerstva kultury.

Právě jako dříve má stát nesporně „morální" povinnost v rámci výkonu památkové péče přispět vlastníkovi při požadování různých speciálních úprav a zásahů, mimo rámec obvyklé údržby a obnovy.

Pod vlivem doznívajícího myšlení uplynulých desetiletí se úplně zapomnělo, že památka přináší vlastníku v mnoha případech mimořádné zvýhodnění kulturně estetické, ale i funkční a ekonomické. Umožňuje individuální bydlení, zcela protikladné panelákovým kasárnám, v kulturním prostředí a okolí. Je zpravidla vysoce výhodná pro množství nejrůznějších provozoven, především pohostinství a butiků. V zemích s vysoce rozvinutou tradiční civilizací se, na rozdíl od našich, bohužel stále převládajících, názorů, provozy v historickém prostředí zhodnocují i vysoce ekonomicky. Ostatně obdobně, i když v jiné poloze, platí to pro využití kultovní, kde je výkon kultu dramaticky posilován historickým prostředím s dynamickou akumulací staletí víry, modliteb a zbožných úmyslů.

Není vůbec jasné, kdo vykonstruoval nesmyslnou představu, že klasifikace objektu za kulturní památku je jakési právní břemeno, za které se vlastníku poskytuje náhrada.

Z uvedených důvodů, jako občan tohoto státu se nemohu absolutně ztotožnit s argumentací soudního rozsudku ve věci chráněného mlýna v okolí Brandýsa nad Labem. Dle mého názoru je rozhodnutí nejen v rozporu s našimi zákony, ale především s výslovným ustanovením Listiny lidských práv, na které se příslušný rozsudek tolik odvolává.

V současné době převládl další a nebezpečný nešvar, totiž zamezování přístupu do kulturních památek, které je přímo v křiklavém rozporu s ustanovením čl. 34 Listiny, výslovně předpisující „zaručení" přístupu ke kulturnímu bohatství.

Všechny případné zákony a nařízení a předpisy znemožňující tento přístup, jsou v rozporu s Listinou a tedy právně neplatné.

K posílení výše uvedené argumentace připomenu ještě ustanovení příslušného stavebního zákona.

Dle § 86 stavebního zákona musí vlastník udržet stavby v dobrém stavu tak, aby nedocházelo k jejímu znehodnocení, nebo ohrožení jejího vzhledu. Tuto povinnost má přímo ze zákona, obdobně jak to předpisuje odst. 3 čl. 35 Listiny. V tomto ustanovení je obsažena jednoznačná p o v i n n o s t vlastníka

dbát, aby každý jeho objekt i památkový nebyl znehodnocen a nebyl ohrožen jeho vzhled. Předpisy zákona o ochraně památek v souladu s Listinou lidských práv pouze rozvádějí obecnou zásadu § 86 stavebního zákona o údržbě.

Správnost uvedené argumentace potvrzuje i § 87 stavebního zákona o nezbytných úpravách. Výslovně se tu uvádí: „Vyžaduje-li to zájem společnosti, nařídí stavební úřad vlastníku stavby provedení nezbytných úprav na stavbě z důvodů... estetických". Potvrzuje to naše úvahy, že stavební úřad ze své moci, bez zevního podnětu, je povinen nařídit vlastníku stavby nezbytné úpravy i z důvodů estetických.

Tento pojem je nesporně velice široký, ale zcela jistě zahrnuje hodnoty architektonickovýtvarné. I v tomto případě stavební úřad v obecné poloze musí z úřední moci vlastníku přikázat provésti určité opatření, bez jakékoliv náhrady za provedené práce.

Uvedené paragrafy stavebního zákona se vztahují na všechny stavby památkově nechráněné i chráněné.

Z tohoto stručného přehledu jednoznačně vyplývá, že zařazením objektu do seznamu kulturních památek nevzniká vlastníku žádné pomyslné břemeno, že péče o kulturní památky je jednou z povinností každého vlastníka bez práva na náhradu a že vlastník není vůbec oprávněn do vyhlašovacího procesu zasahovat, neboť kulturní památky jsou ve smyslu lidských práv zařazeny mezi věci, jež musí každý občan i vlastník chránit a o ně pečovat. Nemůže proto ani ovlivnit proces jejich vyhlašování.

Listinu základních práv a svobod musíme hodnotit jako základní myšlenkové dílo usilující o všestranné dobro a kulturní život na zemi, oproštěné od útisku, násilí, ale také od zločinného sobectví jednotlivců či organizací, kteří nepochopili principy Listiny a svým postojem se zařazují na samý okraj našeho národního společenství.

Zacházení s Prahou

JUDr. PhDr. Dobroslav Líbal

Většina z obyvatel Prahy cele nevnímá, neuvědomuje si všestranný obrovský převrat, který prožívá naše hlavní město v několika posledních letech. Bylo by nesprávné tvrdit, že před touto dobou neměla Praha výsostné postavení i vážnost, jež jí přísluší jako nejkrásnějšímu městu světa. Žila však v jakémsi zákoutí, částečném vzduchoprázdnu, odříznuta od velkých částí okolního

světa. To se po roce 1989 změnilo tím nejpronikavějším způsobem. Nemám při tom na mysli mnohdy až tíživou mnohadesetimiliónovou návštěvnost, která uvádí v úžas cizí statistiky. Soustředím se na kvalitativní stránku celého procesu. Krása, ušlechtilost, dějinná i výtvarná dynamika Prahy se rychle dostala do krve milionů kulturních lidí celého světa. Praha se proměňuje v opravdovou Mekku všech milovníků a uctivatelů neopakovatelného prostředí, vytvářeného velkolepou souhrou krajiny a výtvarné kultury. Příval návštěvníků vyvolává pochopitelně prudce stoupající potřebu zásadní proměny pražské infrastruktury. Řešení tohoto problému je snad nejtěžší ze všech úkolů, před které byly pražské řídící orgány postaveny. Celkový stav zhoršují i převahou chybějící zkušenosti ekonomické, strategické i taktické. Praha, donedávna nádherná skrytá Popelka mezi evropskými velkoměsty, proměnila se v obecně uznávanou vznešenou princeznu.

Při plánování i realizování nových potřeb ubytovacích zařízení, pohostinství i obchodní distribuce se musí nezbytně vycházet z kulturních, urbanistických i architektonických možností hlavního města i jeho výtvarněfunkční únosnosti. Musíme si stále znovu a znovu uvědomovat, že Praha je zcela jedinečná, neopakovatelná. Nelze na ni aplikovat normy urbanistické i architektonické práce platné třebas pro velmi významné městské soubory. Praha má svá vlastní práva, která nelze porušit, aniž to vyvolá škodu zpravidla nenahraditelnou.

Zákonitosti urbanistického i architektonického chování ve městě s jedenáctisetletou výtvarnou kulturou, jež dosahovala často nejvyšších vrcholů lidského snažení jsou zcela specifické. Zřejmě je doposud ani plně neznáme a nechápeme.

Dosavadní praktický vývoj až na výjimky naplnění těchto vysokých postulátů rozhodně nenasvědčoval. Honba za volnými parcelami v jádru připomínala někdy léta před druhou či dokonce první světovou válkou. Zvažovala se funkční potřeba bez respektování velkolepé dávné zásady locus regit actum, tedy místo řídí děj. Celou situaci komplikuje další okolnost, že totiž k řešení nejcitlivějších, nejvážnějších úkolů jsou povoláváni zahraniční architekti, kteří leckdy nemohou plně proniknout do zcela exkluzivního fenomenu historické Prahy. V řadě případů se mimořádně exponovaná místa řeší jakoby sama o sobě, s uplatněním maximalistických funkčních požadavků, bez urbanistických ohledů na dané prostředí. S postupem času bohužel spíše stoupají tvrdé transformační tendence. Objevují se pokusy vložit do pražského historického prostředí nové dominanty, jež mají pochopitelně diametrálně odchylné základní principy než dominanty historické, s nimiž nikdy harmonicky nesplynou. Prosazuje se nová velkoplošná, vysoká a hmotově složitá zástavba, jež do staré Prahy nepatří. Není-li místa, proč by nemohla ustoupit starší zástavba?! Dávno zemřelí gründeři pozdního 19. a ranného 20. století se

mohou ze svých hrobů usmívat. Jsou na cestě k plné rehabilitaci. Projevilo se to ostatně při některé interpretaci loňského výročí ekonomicistního asanačního zákona z roku 1893.

Ostatně lačnost ekonomického využití těch nejvyšších výtvarně–kulturních hodnot Prahy dokládá tragický projekt radikální proměny jedné z nejpozoruhodnějších architektur pražských, secesního Reprezentačního domu, tak bezvýhradně obdivovaného zahraničními návštěvníky.

Zdá se, jakoby v určitých kruzích se v Praze vytratil smysl pro základní estetické hodnoty, jejichž respektování nařizuje dokonce stavební řád. Všechny stručně chrarakterizované záměry i aktivity představují často opravdový protiklad absolutním hodnotám Prahy, kterou vážně ohrožují. Projevuje se tu opravdový začarovaný kruh, c i r c u l u s v i t i o s u s.

V Praze, nejkrásnějším městě světa, s nedostižným výtvarněkulturním obsahem se začíná rýsovat hrozivá situace, že se při koupání vyleje z vaničky voda i s dítětem.

Ohrožené stavby

Doc. PhDr. Marie Benešová, DrSc

V současné době jsou ohroženy téměř všechny stavby, které mají jakoukoliv kulturní hodnotu – estetickou, památkovou, historickou nebo třeba didaktickou či civilizační. Proč? Stavební fond je v našich městech především po padesátileté absenci údržby, až na výjimky náhodných rekonstrukcí nezanedbatelných historických skvostů, ve zcela mizerném stavu. Nelze se nechat ani nyní ukolébat zářícími fasádami a obnovenými domovními dveřmi za nimiž ve většině dnů čeká žalostné rozčarování.

Tam však, kde se odehrává i uvnitř něco víc, jsme opět jati neklidem a starostí o samu podstatu objektu. Zatím co dříve stavba, ač chátrala, držela svůj obraz, prostorový rozvrh i funkci a my doufali, že přece jenom někdy bude opravena. A dočkali jsme se my i stavba. Avšak nová doba přinesla nová nebezpečí. A my nedoufáme, ale jsme poplašeni poněvadž nepřipraveni, octli jsme se v proudu, který má příliš rychlý spád. Chvat doby předběhl legislativu i morálku. Mít či nemít pár milionů za restituovaný dům. To je otázka ani ne tak hamletovská jako jednoznačně zodpovězená – mít. Dům zejména ve středních částech města se stal předmětem finanční spekulace, přesto že tu jde právě o nezaměnitelné hodnoty charakteru města, na nějž jsme zvyklí, jejž máme rádi. Město které je našim domovem. A přicházejí ti, kteří tu doma ne-

jsou a nemají mnohdy ani vůli, aby to předstírali. Ohrožené stavby jsou v městech a jsou součástí složitých vztahů, které se v nich vytvářely po staletí. Především však slouží lidem, kteří tu bydlí, pracují, regenerují a v moderní době se čím dál tím složitěji přesunují. Tak to je zaznamenáno v různých provoláních a tak to tedy asi je. A přece tomu tak není, alespoň v Praze nikoliv, i když jiná města si stěžují na totéž. Z vnitřních částí měst téměř programově soustavně – a přesto, že v různých prohlášeních se oficiálně konstatuje nutnost opaku – mizí obytná funkce domů a mění se v administrativní. Město se stává postupně mrtvým, poněvadž z jeho domů hlavní a první funkce je vypuzována. Co na to odpoví pražská, ale i ostatní radnice, které nemají odvahu se spolu se svými občany starat o jeden z nejvýznamnějších majetků, který vlastní a o němž naši předkové dobře věděli jakou má cenu a proto také stavby stavěli a pečlivě se o ně starali. Nikoliv nezájmem, bezohledností, vandalstvím vůči jednotlivé stavbě, ale zbytečné, neuvážené měnění funkcí v celých objektech je smrtelné nebezpečí, jemuž jsou vystavěny desítky, stovky staveb. Nejsme však fundamentalisté a chápeme nutnost změn, avšak ne na úkor úplné změny charakteru stavby čtvrtě města. Jsou-li úředníci a správa města neteční, pak zde je místo architekta, který – stavbu projektující – by měl znát míru a splnit svou morální historickou úlohu v této zoufalé situaci. Nebo snad máme přistoupit na filozofii faktických i duchovních bezdomovců, složit ruce v klín, poněvadž to stejně není nic platné a nechat to vše dospět až k trpkému konci? A přece by možná stačila rozumná úvaha a pár vyhlášek. Vždyť věci zdánlivě tak složité bývají ve skutečnosti velmi jednoduché.

Ještě o kostele sv. Michala na Starém Městě Pražském.

Ing. PhDr. Jan Muk

Stať v posledním čísle Zpráv Klubu Za starou Prahu doplňujeme následující informací o nových poznatcích minulosti chrámu, které byly pouze zčásti publikovány v odborné literatuře i v denním tisku.

V létech 1988–89 byl uskutečněn autorem tohoto článku v rámci zakázky SÚRPMO hloubkový stavebně historický průzkum a ve spolupráci s ním byl realizován archeologický výzkum archeologickým oddělením Muzea hlavního města Prahy Dr. Humla, doplněný výkopy Pražského střediska památkové péče Dr. Dragouna. Prokázán byl pozdně románský původ chrámové vě-

že, bylo objeveno románské zdivo zachované v západním průčelí do značné výše. Pod dlažbou byl odhalen půdorys jednolodního románského kostela s apsidou, který byl v další románské etapě rozšířen o boční jižní prostor. Není vyloučeno, že existovaly další přístavby, snad ještě románské, na severní straně kde terén nebylo možno zkoumat. Objevený chrám je největším známým románským chrámem na Starém Městě. Nové upřesňující zaměření přesněji interpretovalo půdorys stávajícího chrámu, byly určeny gotické části jeho obvodového zdiva, navazující na románské západní průčelí. Zachovaly se v jižním průčelí a v západním dílu průčelí severního. Při výzkumu jižního gotického průčelí byl objeven monumentální, ve zbytcích zachovaný gotický portál z doby kolem poloviny 14. století, kterému náležela současná gotická předsíň. Portál s předsíní jsou srovnatelné se severní předsíní Týnského chrámu, kterou snad dokonce výškou michalská předsíň převyšovala. Výzkum nelze v tomto případě považovat za ukončený, nevylučujeme, že budou v budoucnu objeveny zbytky sochařské výzdoby. V interieru byly objeveny zbytky gotických žebrových kleneb při západním průčelí ze starší gotické fáze. Dodatečně, při průzkumu domu U Prince v roce 1993, byla s konečnou platností lokalizována kaple Linharta z Aldenberka z počátku 15. století, která zanikla v osmdesátých letech 19. století. Bohužel se z ní téměř nic nezachovalo. Devastovaný interier rokokově přestavěného chrámu se objevil v novém světle nálezy fragmentů rokokové štukové výzdoby v násypech mladších kleneb, které by patrně bylo možno rekonstruovat. Řada souvislostí naznačuje, že autorem přestavby chrámu nemusel býti nutně stavitel Fr. I. Prèe, jehož známý výkres chrámu čeká na novou interpretaci. Vnější podobu chrámu v zubožení z doby po sekularizaci rehabilituje poznání ikonografických dokladů staršího stavu, zachovaných plánů, Langweilova modelu. Portikus byl doplněn po stranách přístavky s terasami s bohatě členěným barokním zábradlím. Před portikem namísto dnešního doslova smetiště bývala zahrada ohrazená zdí. Věřme, že alespoň v náznaku tento idylický stav bude navrácen. Pro úvahy o koncepci nového využití existuje tedy dostatek podkladů.

Dittrichova lékárna – nebezpečí prozatím zažehnáno

PhDr. Kateřina Bečková

Expozice historických lékáren Národního muzea instalovaná a zpřístupněná roku 1988, prozatím jen částečně v Dittrichově lékárně v Nerudově ulici, je obec-

ně málo známou pražskou zajímavostí. Utajenou zůstala především díky své krátké návštěvní době (st.–ne.: 13–17 hod.) i malé publicitě, která byla prozatím ze strany Národního muzea záměrná. Expozici Dittrichovy lékárny totiž hrozilo v poslední době vážné nebezpečí. Začněme však od počátku.

Lékárna byla do domu čp. 219–III (je to dům, kde bydlel dlouhá léta V. V. Štech) přenesena z domu sousedního lékárníkem Vincentem Dittrichem roku 1814. V roce 1821 vybavil „oficínu" novým mobiliářem a porcelánovými stojatkami (tj. lékárnickými nádobami, které mají kromě své účelové též dekorační funkci). Když roku 1845 Vincenc Dittrich zemřel, převzal lékárnu jeho syn Josef. Ten provedl v interiéru jen dílčí změny, vybavil místnost novorenesančním lustrem a dalšími stojatkami. Josef Dittrich (1818–1898) byl také významným společenským činitelem své doby a organizátorem českého farmaceutického hnutí. Po Dittrichově smrti získal lékárnu František Grim, jehož rodině byla přesně po padesáti letech v roce 1948 znárodněna. Původní mobiliář lékárny z roku 1821 však nadále zůstal v soukromém majetku rodiny Grimů.

Budova s lékárnou byla pak ve správě Lékárenské služby. Poklad v podobě dochovaného vybavení historické lékárny inspiroval již v 60. letech úvahy o zřízení farmaceutického muzea. V oné době byl také dům „zralý" na důkladnou rekonstrukci, té ale poněkud překážel historický mobiliář v hlavní místnosti přízemí. Jeho soukromý majitel v tomto okamžiku učinil moudré rozhodnutí a roku 1972 nabídl celé vybavení lékárny k odkoupení Národnímu muzeu. Protože muzeum již vlastnilo i jiné exponáty vztahující se k lékárenské historii, bez váhání nabídku přijalo a vybavení lékárny koupilo. Dále bylo dohodnuto s Lékárenskou službou, že v historickém mobiliáři nelze provozovat živou lékárnu, ale naopak nabízí možnost instalovat zde a v dalších čtyřech místnostech přízemí budovy celou expozici historických lékáren. Dům byl rekonstruován a Národní muzeum dalo restaurovat nejen zakoupený mobiliář Dittrichovy lékárny, ale i vstupní portál a výkladce. Zároveň začala příprava expozice, kterou se zabývala tehdejší vedoucí oddělení starších českých dějin Národního muzea, Dr. Dagmar Stará. V roce 1988 byla veřejnosti prozatímně zpřístupněna hlavní místnost

lékárny – oficína – s původním inventářem a malou muzejní instalací v další přilehlé místnosti.

V roce 1990 získal restitucí dům původní majitel a zažádal také o vrácení mobiliáře lékárny, který však sám dříve prodal muzeu. Tento požadavek byl předmětem dlouho se vlekoucího soudního sporu, který byl konečně v dubnu 1994 vyřešen ve prospěch Národního muzea. Nejasnost dalšího osudu lékárny zastavila pochopitelně přípravu celé expozice. Až nyní byly v oddělení starších českých dějin Národního muzea přípravné práce opět oživeny a dopracována nová koncepce expozice. Obsahově by její místnosti měly být naplněny takto: 1. oficína Dittrichovy lékárny, 2. ukázky inventářů starých lékáren (stojatky, hmoždíře a pod.), 3. představení ostatních historických lékáren z majetku Národního muzea, 4. umělecký vývoj lékárenských nádob, 5. farmaceutická laboratoř. Po dohodě s farmaceutickou fakultou v Hradci Králové, která vlastní velkou sbírku zejména technického vybavení lékáren 19. století z českých zemí a připravuje novou velkou expozici na toto téma v Kuksu, bylo rozhodnuto, že obě expozice se nesmí obsahově překrývat, ale naopak doplňovat. Pražská expozice si tedy vzala za své představit zejména kulturu a umění, spjaté s lékárenskou profesí, expozice v Kuksu se soustřeďuje na vývoj lékárenské technologie a její prostorová dispozice dovolí též vystavit další zachované mobiliáře historických lékáren i z Národního muzea.

Popřejme závěrem PhDr. Lubomíru Sršňovi, vedoucímu oddělení starších českých dějin Národního muzea, a Mgr. Martinu Mádlovi, který expozici autorsky připravuje, aby jejich úsilí o hledání sponzorských kontaktů, bez nichž bude mít Národní muzeum na realizaci celého projektu sotva prostředky, bylo úspěšné a černé mraky nad Dittrichovou lékárnou se rozplynuly.

Restaurování dřevěných stojatek a malovaných dveří pro expozici lékárenství v Praze

Vera Dědičová, akademická malířka

V létech 1991–1992 byl Národním muzeem, oddělením starších českých dějin, zadán k restaurování soubor malovaných dřevěných lékárenských stojatek pocházejících z různých historických lékáren v Čechách, např. v Kuksu nebo v Sušici. Současně byly také opraveny velmi zajímavé malované dveře s neobvyklým zobrazením kostlivce. Tyto předměty mají být součástí chystané expozice lékárenství v Praze.

Staré malované dózy (stojatky) jsou velmi zajímavým dokladem užitého umění své doby. Technologický postup povrchového pojednání těchto nádob odpovídá přibližně postupu práce při zdobení malovaného nábytku či oltářních skříní nebo malovaných stropů. Dobové zařazení stojatek bylo v rozmezí od 17.–18. století, část pak až z počátku 19. století. Vybrané nádoby byly většinou celé barevně pojednány s malovanými erby, nápisovými páskami nebo kartušemi, rostlinnými náměty či mašličkami. Malbu často doplňovalo zlacení. V některých stojatkách byl dokonce zachován i obsah, někdy velmi zvláštní. Ten byl před začátkem restaurování opatrně přesypán do papírového sáčku a po skončené opravě vložen zpět. Pokud bylo zjištěno, že v některých nádobách je zbytek obsahu zachycen je v malém množství na vnitřních stěnách v podobě prachu nebo povlaku, bylo v těchto případech upuštěno od čištění a zbytky ponechány na místě pro případná budoucí zkoumání. Co se týká tvaru nádob, jsou to většinou dřevěné soustružené válce s víčky o průměru 8-10 cm mnohdy i daleko menší a o výšce 10–18 cm. Některé lékárny byly vybaveny stojatkami ve tvaru krabice se zasouvacím víčkem a profilovanými římsami.

Postup restaurování byl zvolen po dohodě s investorem. Vzhled stojatek měl být zachován co nejautentičtější. Šlo především o zpevnění polychromie a její očištění od nahromaděných nečistot a ztmavlých laků, které mnohde zcela znečitelnily nápisy a zastřely barevnost nádob. Ve třech etapách bylo restaurováno postupně 12 kusů stojatek z Kuksu, 54 kusů různě zastoupených a 64 kusů z lékárny v Sušici. Stav stojatek před opravou a její průběh je zaznamenán v průvodní restaurátorské práci zprávě i s fotodokumentací, která byla předána investorovi spolu se zrestaurovanými nádobami. Výňatky ze zpráv ukáží poněkud podrobněji postup práce při restaurování nádob.

Dvanáct válcových stojatek z lékárny v Kuksu – stav před restaurováním:

Všechny tyto stojatky pocházejí z jednoho souboru z lékárny v Kuksu. Nádoby jsou dvojí velikosti. Sedm větších o průměru 10 cm a o výšce 17,5–18 cm a pět menších s průměrem 8,5–9 cm, vysoké asi 14,5–15 cm. Dřevěné, kulaté, soustružené stojatky s víčkem jsou pojednány na povrchu červeným nátěrem a doplněny kartuší s černě a červeně kombinovaným nápisem na světlejším, většinou bílém pozadí. Okraj kartuše je vyzlacen plátkovým zlatem s tmavě hnědou kresbou na povrchu. Většina nádob byla pod silnou vrstvou nečistot pevně lpících na povrchu. Vznikla častým užíváním a dotekem rukou. Na některých dózách došlo k odpadnutí uvolněné polychromie. Plášť stojatek byl značně odřený, poškrábaný a barva, zvláště na víčkách, zcela setřená. Na některých víčkách se barevná vrstva dochovala pouze v malých fragmentech v prohlubních a rýhách soustružených tvarů.

Postup při restaurování:

Barevná vrstva byla nejprve upevněna. Povrch nádob byl zbaven pevně lpí-

Ukázka stojatek s rostlinnou výzdobou - stav po restaurování

snímek autorky

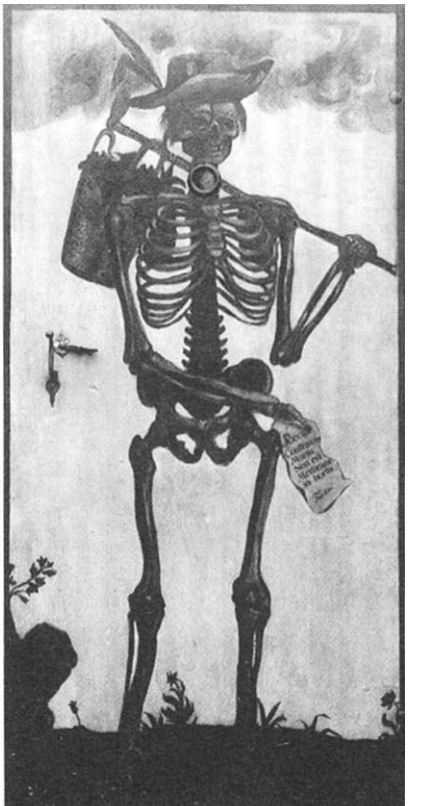

Dvěře historické lékárny - stav po restaurování

snímek autorky

cích nečistot, lak byl ztenčen. Po tomto zásahu se ukázalo, že některé z nádob byly v minulosti opravovány a nově natřeny opět červenou barvou. U jedné malé stojatka je patrné přetření podkladu kartuše a zhotovení jiného nového nápisu. Starý nápis lehce prosvítá. Tmavší tón podkladu pod nápisem souvisí asi s tím, že v době opravy byla již nádoba ztmavlá vrstvou nečistot a ostatní nádoby ze souboru také, a tak oprava byla přizpůsobena tehdejšímu vzhledu stojatek. Novější nápis i tmavší pozadí byly ponechány, neboť neruší a jedná se o doklad užívání nádob po delší dobu.

Očištěné nádoby byly vytmeleny v místech poškození barevné vrstvy. Pak následovala scelující retuš. Způsob pojednání povrchu stojatek byl konsultován v průběhu práce s investorem. Bylo dohodnuto provést retuší rekonstrukci barevnosti odřených víček, aby se dosáhlo uceleného dojmu z celého souboru v expozici. Rekonstrukce je snadno odlišitelná od originálu. Také zlacení bylo jako ostatní části retušováno akvarelovými barvami. Na závěr byl povrch stojatek opatřen vrstvičkou vosku s přídatkem laku a levandulového oleje. Po zaschnutí pasty byly nádoby vyleštěny flanelem.

Součástí lékárenské expozice mají být také d v e ř e – pravděpodobně spojovací mezi vlastní lékárnou a laboratoří. Olejomalba představuje kostlivce s kloboukem na hlavě s motykou přes rameno. Na motyce je navlečen koš s bylinami. Násada motyky nese nápis „Herbis non Verbis Corpus Curatur". Další nápis je dobře patrný na listině, kterou kostlivec drží v pravé ruce. Text zní „Recipe ContraUlm Mortis Medicame in hortis Fiat Cito". Celkové zpravování námětu působí spíše vesele až rozverně než hrozivě. Samotná malba je provedena na dřevěné desce 2,5 cm silné o rozměrech 93x182 cm. Barevná vrstva je nanesena přímo na dřevě bez podkladu. Nejprve byla celá plocha dveří pojednána bělavou vrstvou, která se uplatňuje na pozadí za kostlivcem, a pak byla namalována zbývající část výjevu v hnědých a modrých barvách. Všechny tmavé partie mají tedy světlý podklad. Malba sleduje reliéf povrchu dřeva. Na rubu jsou dveře opatřeny dvěma svlaky a kováním. Dveře mají rovněž kovanou zdobenou kliku a držadlo. Tyto části byly v minulosti zřejmě opravovány nebo částečně přemístěny či nahrazeny jinými. Svědčí o tom vtlačené dřevo kolem držadla odpovídající jinému tvaru a dřevěný hranolek na rubu podporující vlastní mechanismus kliky s perem. Dřevo dveří, zvláště svlaků, bylo napadeno červotočem, o čemž svědčí řada výletových otvorů na rubové straně a částečně i na přední straně desky. Barevná vrstva se během času uvolnila a přeschla. Došlo i k odpadnutí části malby zvláště při středu. Povrch malby byl na četných místech poškrábán a kolem kliky a při okrajích značně opotřebován, byl odřený a opotřebovaný. Celek byl pod velmi silnou vrstvou ztmavlých a zažloutlých laků. Na rubu dveří je nanesen modravý nátěr na povrchu s vrstvou tmavě hnědého laku, tvořícího na četných místech kapky a tmavé skvrny. Dřevo svlaků na okrajích je místy udrobené a barva byla odřená. V horní části dveří je v místech krčních

obratlů kostlivce umístěno kukátko. Kulatý otvor vyříznutý v dřevěné desce je na líci lemován dřevěným soustruženým kroužkem, který je přichycen do dveří dřevěnými hřebíčky. Zezadu je vloženo sklíčko, které je zatmeleno na okrajích.

Postup restaurování:

Nejprve byla uvolněná barevná vrstva upevněna. Pak bylo dřevo napuštěno konservační a desinfekční látkou. Bylo užito Petrifo, které má současně i zpevňující vlastnosti. Vzhledem k tomu, že dveřní deska je malována z jedné strany a natřená ze strany druhé bylo napuštění možno provést pouze injekční stříkačkou. Pak následovalo napouštění přírodní pryskyřicí v terpentýnu. Ztenčení velmi silných a tmavých lakových vrstev bylo prováděno postupně organickými rozpouštědly a naměkčováním benátským balsámem a levandulovým olejem. Nakonec bylo nutno celou plochu malby dočistit mechanicky skalpelem, zvláště v prohlubních dřeva. Rubová strana byla rovněž očištěna. Nejhorší úseky se zalakovanou špínou byly z obou stran kliky. Po očištění následovalo vytmelení míst po odpadlé barevné vrstvě a holého vtlačeného dřeva v blízkosti nasazení držadla. Výletové otvory po červotoči byly tmeleny pouze ve světlých partiích, kde by narušovaly celistvost světlého pozadí. Na rubové straně bylo dřevo ponecháno záměrně bez tmelení defektů. Byla zde pouze retušována odřená rušivě působící místa. Malba na přední straně byla pojednána zcelující retuší tak, aby bylo zachováno autentické vyznění památky. Povrch obou stran dveří byl pokryt vrstvičkou vosku s pryskyřicí a zaleštěn.

Na závěr lze konstatovat, že při restaurování památek užitého umění tohoto druhu je třeba postupovat zcela obdobně a se stejným přístupem jako k památkám malířským či polychromované plastice a to nejen v části restaurování technickém, ale především v promýšlení celkového vyznění předmětu po opravě. Způsob retušování, přístupu k nutným doplňkům či rekonstrukcím polychromie musí být také co nejcitlivější a ohleduplný k zachovanému originálu. I zde je nutno ctít původní fragmenty a postupovat zcela individuálně případ od případu, s co největším citem.

Obnova mariánského sloupu

Jan Bradna, akademický sochař

Ve svém příspěvku k problematice snahy o obnovení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí se chci zaměřit pouze na problémy oboru, ve kterém pracuji, to znamená sochařské a restaurátorské. Zejména na rekonstrukci soch, hlavně sochy Panny Marie. Toto téma je nyní nejvíce diskutováno a je

v současné době předmětem hlavního zájmu Společnosti pro obnovu mariánského sloupu. Problematika této sochařské rekonstrukce je velmi zajímavá a v teorii restaurátorské rekonstrukce daleko přesahuje pouze tuto akci. Přesto bych chtěl v úvodu alespoň velmi stručně shrnout data vzniku a historii tohoto sloupu ze sochařsko–restaurátorského hlediska.

Sloup byl postaven v roce 1650 na paměť uhájení Prahy před Švédy. Latinský nápis sice hlásal, že jej nechal postavit zbožný císař, ale podle nových poznatků se ukazuje, že vznikl hlavně z iniciativy Pražanů jako důstojný památník vítězství a ukončení třicetileté války. V soklu sloupu byl výklenek pro uložení gotického deskového obrazu Panny Marie, u kterého se Pražané v největší úzkosti při obléhání Prahy modlili. Jednání o postavení sloupu bylo zahájeno v únoru 1650 a v květnu započaly práce kopáním základů a sekáním architektury na místě ze svezených bloků kamene. Práce byly financovány z dlužních daní a korunovačních obnosů. Dne 26. září byl vztyčen dohotovený sloup a 30. září byla osazena na vrchol socha Panny Marie. Tímto uměleckým a duchovním dílem se Praha zařadila mezi první evropská města, kde podobné sloupy nového barokního slohu stály. Pražský mariánský sloup byl po mnichovském a vídeňském třetí ve střední Evropě. Sloupy byly zhotovovány z ušlechtilých a drahých materiálů, mramoru a bronzu. Protože finanční náklady na nákup nebo dopravu materiálů byly neúnosně veliké, byl pro vysekání soch i architektury použit kámen naší zemi velmi blízký, pískovec z lokalit v okolí Prahy. Technika vylomení dlouhých bloků z žehrovického pískovce byla ověřena nedlouho před tím při zhotovení dvou vysokých pylonů na soklech, které stojí v jižních zahradách Pražského hradu v místech svržení pražských místodržitelů při druhé pražské defenestraci. (Je zajímavé, že tyto památníky unikly, stejně jako ostatní prorakouské pomníky, zájmu „účtujícího" davu, zatímco mariánský sloup byl zničen jako prvý.) Je dále otázkou, proč nebyl pro sloup použit slivenecký mramor z blízkosti města, do té doby v Praze hojně používaný. Z tohoto materiálu byla zhotovena např. i Krocínova kašna.

Použití pískovce k tvarové formě nově vznikajícího barokního slohu v tak monumentálním rozsahu a pojetí dalo podnět, využívat tento kámen pro rozsáhlou tvorbu českého barokního sochařství. Tento drsný a ryzí materiál byl brán tehdy ale jako holá nutnost a byl zušlechťován nátěry, které imitovaly dražší materiály. Mariánský sloup byl opatřen imitací červeného mramoru, socha Panny Marie byla zlacena. Beckovský ve své Poselkyni příběhů českých jej popisuje jako mramorový. Také na Langweilově modelu je ještě tato barevnost.

Autorem soch je Jan Jiří Bendl, původně řezbář. Jeho pojetí práce i technického cítění materiálu je ve zpracování materiálu velmi zřetelné. Svědčí o tom až přílišná, nekamenická rozvinutost kompozice andělů, hlavně jejich rukou,

a přikomponování křídel tepaných z mědi, rozvinutých široce do prostoru. (U soch pozdějších našich barokních sochařů, kteří ve své tvorbě vycházeli z kamene, je často dobře a stále zřetelný pomyslný původní obvod kamenného bloku, který je v celém svém rozsahu vyplněn a využit komposicí sochy.) Naopak socha Panny Marie je komponována ve střídmé formě a s mělkou modelací. Celková výška sloupu byla 15,83 m včetně sochy, ta sama měřila 210 cm. K prvnímu poškození sloupu došlo roku 1757, kdy byl dělovou koulí – při bombardování Prahy Prušáky – rozbit pravý přední anděl (Rozmístění pruských dělostřeleckých baterií ukazuje rytina Jana Nep. Breyera.) Tato socha byla doplněna až po stu letech ne příliš zdařilou volnou replikou původní sochy. Autorem je sochař Kamil Böhm. Celý sloup byl v minulém století, až do poslední opravy roku 1904, opravován asi sedmkrát.

Stav sloupu byl již v polovině minulého století neuspokojivý a koncem století, přes všechny opravy, ještě horší. Ne všechny tehdejší metody oprav byly vždy správné, úspěšné a sochám a povrchu kamene prospěšné. Roku 1884 byly sejmuty olejové nátěry, patrně tehdejším způsobem louhových zábalů. Při poslední opravě byla hlavice sloupu nahrazena nepřesnou kopií z hořického pískovce, sochy andělů byly natřeny cementovým nátěrem a socha Panny Marie naposledy pozlacena. Je zajímavé, že poslední průzkumy stavu sloupu a návrhy na restaurování byly prováděny od léta do podzimu 1918. Zpráva obsahuje také finanční rozpis prací, návrh kolektivu restaurátorů, ale i materiály, které by kameni sloupu příliš neprospěly (fluát, cement). Restaurátorské práce měly být konány v roce 1919. Měsíc po dokončení průzkumů a návrhů byl sloup stržen.

Snaha o odstranění sloupu začala již v roce 1848 a pokračovala stále. Uváděné důvody byly politické, náboženské, ale i bezpečnostní. Stržení sloupu nebyla proto akce spontánní, nýbrž čin dlouho a pečlivě připravovaný. Nastrčenou figurkou organizátorů byl známý Franta Sauer. Účastníci vzpomínkového setkání na Bílé hoře byli záměrně dirigováni k Staroměstskému náměstí. V pravý čas odjel ze žižkovského obecního dvora tajně objednaný hasičský vůz, který přivezl potřebné nářadí a lana nutná ke stržení. Líčení stržení by bylo samostatnou kapitolou. Celá událost je vylíčena v brožuře, kterou F. Sauer vydal krátce po promlčení činu. Líčení není ale podle jiných pramenů přesné. Dav chtěl v ničení soch pokračovat dále na Karlově mostě. Zabránili tomu jen narychlo přivolaní čeští vojáci, kteří most uzavřeli. Tehdejší reakce na stržení sloupu byly různé. Jediným člověkem, který veřejně na místě protestoval, byla malířka Zdenka Braunerová. Druhý den položila na rozbitý sloup věnec se svou vizitkou. Trosky sloupu ještě posloužily jako vyvýšený bod pro diváky při přísaze našeho československého vojska 8. listopadu. V noci 19. prosince byly ze Staroměstského náměstí narychlo odklizeny před příjezdem presidenta T. G. Masaryka. Pražský magistrát nabídl po čase veš-

keré sochy i architekturu sloupu Lidové straně, ale ta jej v bezradnosti nad možností obnovy nebo použití odmítla.

Později v roce 1923 byl při Lidové akademii, která byla součástí Lidové strany, založen odbor pro rekonstrukci Mariánského sloupu. Tato organizace usilovala o získání všech zachovaných částí, ale marně. Ti, kdo tehdy měli fragmenty již ve svém držení, si uvědomovali, že tím mají jasnou možnost rozhodovat, zda sloup lze rekonstruovat nebo ne. Tato majetnická pozice a názor trvá dodnes. Tehdejší teorie památkové péče ani restaurování nebyly vypracovány na úrovni, která je dnes, a tak tehdejší názory na obnovu byly rozpačité a bezradné. Chyběl typ dnešního sochaře – restaurátora, který by byl schopen vypracovat postup rekonstrukce a sám ji realizovat. Práce, které jsou dnes běžně prováděny, nebylo tehdy možné provést. Chyběly i dnešní materiály, hlavně na lepení. Proto finanční částky s oběťmi a nadšením sbírané na obnovu sloupu byly použity na stavbu kostelů na pražských periferiích, aby tvořily okolo Prahy jakousi pomyslnou gloriolu hvězd. Dalším záměrem odčinění strženi sloupu bylo postavení sochy Panny Marie na vyvýšeném místě nad Prahou. Tato myšlenka byla realizována až v letošním roce, kdy v zahradě Strahovské kanonie byla postavena socha Panny Marie z exilu, která je symbolem víry v návrat do vlasti. Její vytvoření bylo zaplaceno ze sbírek českých emigrantů. Vždy se uvažovalo i o sloupu novém, moderním, protože nedokázali tehdy ani dobře zachovalé a téměř všechny části sestavit a restaurovat. (Části tehdy lepené jsou sestaveny nekvalitně.)

Nyní navrhujeme zhotovit co nejpřesnější a nejlepší kopii, jaké jsme schopni, při využití všech současných moderních pomůcek a také hlavně využití schopností a zkušeností odborníků, kteří pro tuto práci u nás jsou. Zhotovováním kopií a rekonstrukcí v současné době musí být bohužel velká část našich barokních soch takto nahrazována pro značnou korozi kamene nebo poškození. Originál je potom uložen v bezpečí lapidárií. Proto není tento názor na obnovu nic proti současné běžné praxi. Dokumentačního materiálu je dostatečné množství a původních částí sochařské i architektonické výzdoby je zachováno právě tolik, aby postačily pro zodpovědně provedenou práci. Zda je tomu tak hlavně u torz soch, musí posoudit pouze provádějící odborník, který rozezná, zda rekonstrukci lze provést nebo ne. Je pochopitelné, že tento úkol by nebyl lehký – těžkých úkolů a nedořešených otázek je zde celá řada. Ze zkušeností během dvacetileté restaurátorské praxe nezačínám úkol řešit tím, s čím si nevím rady, ale tím, o čem se domnívám, že je jasné, bez hledání a problémů. Po provedení jasného úkolu jsem schopen se zabývat úkolem méně jasným a nakonec to, co se jevilo na začátku jako neřešitelné, lze s úspěchem provést a dořešit. Proto i u rekonstrukce a kopie mariánského sloupu navrhuji tento postup – od jednoduchého k složitému. Je to přirozený postup umělecké tvorby. Architektura celého sloupu, tj. balustráda, schody, sokly

a vlastní sloup s hlavicí jsou připravené v plánech. Originální hlavice je pro kopii dobře zachovalá, architekturu lze sekat podle výkresů a ověřovat na zachovalých částech nebo fotodokumentaci. Jestliže je nám už nyní stále zdůrazňováno, že k postavení sloupu není nyní vhodná doba, doufáme, že tato doba jednou přijde. Zatím chceme ale provést spoustu práce, která je spojena s rekonstrukcemi chybějících částí podle zachovaných fotografií a kreseb. Dále pak vysekat kopie. Je dobře, když na tyto práce bude dost času a klidu. Chceme začít se sochou Panny Marie, která může být po dokončení umístěna v kostele Panny Marie před Týnem a tam čekat, zda bude moci být postaveny na náměstí, až přijde ta „vhodná doba". Tato práce může být čistě privátní záležitostí Společnosti pro obnovu mariánského sloupu, o které by byla veřejnost průběžně informována, s možností práci sledovat. Byl by to i zajímavý restaurátorský přínos, který by náš stát nic nestál. Věc má ale základní háček: Správa sbírek Národního muzea, která fragment těla a hlavy sochy Panny Marie vlastní, nám odmítá dovolit – za finanční odstupné – zhotovit z této sochy formu pro sádrový odlitek, na němž by bylo možno provést rekonstrukci v sádře. Obává se totiž poškození originálu. Avšak snímání sádrovo–lukoprénových forem je v současné době běžně užívanou technologií. Při samozřejmé maximální míře pečlivosti a při dodržení technologické kázně lze tuto práci bez obav provést. Navíc byl povrch kamene před jednotlivými zlaceními několikrát napuštěn fermeží a nátěry olejových podkladových barev. To do jisté míry uzavřelo poréznost kamene a usnadní to snímání sádrové formy. Soše Panny Marie chybí levá část ramene a trupu, kde jsou i obě sepnuté ruce. Tato část sochy byla fotografována na výstavě v roce 1924–25 a od té doby je nezvěstná. Po tomto fragmentu již několik let marně pátrám. Protože k trupu lze přisadit hlavu, která je nyní instalována mimo, a existují fotografické dokumentace, lze tuto chybějící část domodelovat. V řezu povrchového reliéfu na hraně lomu je výborně jasná stavebnost drapérií. Je zde přesně vymezený prostor, základní stavební tvary mají svůj začátek i konec. Práce na rekonstrukci této části by nebyla tápáním v neznámu, ale propojením dvou jasně vymezených okrajů.

Také další sochy Panny Marie od J. J. Bendla by byly výborným dokumentem pro práci. Hlavně socha z Loun je se staroměstskou skoro totožná. Vedení sbírek Národního muzea zdůvodnilo své zamítnutí obavou z poškození při snímání formy. Přesto ale před lety nechalo odformovat sochu levého předního anděla z téhož sloupu, jen aby mohlo nechat zhotovit výdusek, který by doplnil soubor soch ze sloupu v lapidariu. (Originál tohoto anděla byl tehdy umístěn v Národní galerii v Jiřském klášteře.) Nyní jsou všechny originály v lapidariu a výdusek anděla našel své uplatnění alespoň jako poutač před Lapidariem. Pro expozici Národní galerie v Lobkovickém paláci a výstavu ve Vídni jsme zhotovovali výdusky několika vzácných exponátů, které musely

být pro tento účel také odformovány. Vše se provádělo na přání Národního muzea. U sochy Panny Marie ze sloupu ale povolení k této práci stále nemáme.

Na závěr snad je ještě nutno říci, proč skupina občanů, kterou jedna část veřejnosti podporuje a jiná část je zásadně proti, usiluje o obnovení něčeho, co téměř přestalo existovat. Sloup byl významným uměleckým dílem a hlavně velkým duchovním symbolem, který víc než kdy jindy má co říci nejen dnes, ale do budoucna. Domnívali jsme se, že ta očekávaná „příhodná doba" právě nastala. Mnozí nás přesvědčují, že máme dělat důležitější věci a toto až jindy. Děláme i ty, jiné důležité věci, ale i při nich už chceme připravovat a tvořit sloup na tu slibovanou „dobu příhodnější". Tato práce zabere velmi mnoho času a máme-li být hotovi v té „příhodné" době, musíme pracovat už nyní. K tomu ale potřebujeme jediné – mít na čem pracovat, tedy možnost provést odlitky. Potom už budeme usilovat odvést dobrou práci na tu příhodnou dobu, která snad nás čeká. Bude záležet na nás, zda ji vytvoříme a zasloužíme si ji. Panna Maria je symbolem lásky a míru. To oboje velmi potřebujeme.

Detaily a doplňky staveb

PhDr. Jindřich Noll

Výplně otvorů staveb splňují vedle svého hlavního účelu – přívodu světla, uzavření objektu – též nároky estetické. Uplatňuje se nejen provedení a úprava vlastní výplně, ale též rámování a pomocné konstrukce, hlavně u oken.

Dochovaná otevírací okna v našem prostředí pocházejí zpravidla nanejvýše z barokní doby. Okna velkých rozměrů byla členěna do menších dílů stabilním křížem, někdy vícenásobným; zajišťování křídel sloužily obrtlíky. Do přelomu 18. a 19. století byla okna zásadně jednoduchá ve špaletě. Výplně křídel byly skládané z tabulek zpravidla montovaných do olova. Podle zlepšování technologických předpokladů výroby plochého skla se zvětšoval i formát tabulek. Okolo přelomu 18. a 19. století došlo ke všeobecnému doplňování jednoduchých oken přikládáním ven otvíracího druhého okna stejného členění do líce průčelí. Měla-li původní okna kamenná ostění, byl pevný rám vložen do vysekaného osazení na vnitřní straně ostění. Tím dostaly ulice záalpských měst charakteristický vzhled daný zrcadlením řad oken ve všech podlažích. Rámy jak vnitřních, tak vnějších oken, stejně jako jejich příčky, měly co nejsubtilnější průřez. Sklo zaujímalo maximální možný podíl okenní plochy; tento typ oken se ustálil prakticky na další tři čtvrti století. Změnu přinesl nástup historizujících slohů mezi druhou a třetí třetinou 19. století. Okna, tento-

krát dvojitá s deštěnou špaletou, se vrátila od líce zdi do hloubky okenního otvoru, vnitřní okenní niky prakticky zmizely. Průmyslová výroba tabulového skla pokročila natolik, že přestaly být potřebné vodorovné příčky jednotlivých křídel a okna mohla být libovolně veliká. V obytných domech okna získala charakteristickou trojdílnou podobu s poutcem v horní třetině až čtvrtině, se dvěma svislými křídly a jedním horním vodorovným. U těchto trojdílných dvojitých oken měla spodní křídla již centrální zajištění, horní křídlo se zajišťovalo obrtlíky. Materiálem bylo vždy vystárlé kvalitní dřevo – zprvu spíše tvrdé, v 19. století i měkké, jež se však nedeformovalo a okna neměnila svůj tvar. Okolo přelomu století se objevovala okna vícedílná, členěná různými způsoby. Široké poutce byly odlehčovány profilací, aplikací dalších prvků o různých profilech; obdobně i klapačky dvojdílných částí oken. Se zvětšováním plochy okenních tabulí souvisí též výskyt nových typů oken, jako naklápěcí nebo posuvná, jež spoluvytvářela obraz architektury dvacátých a zejména třicátých let. Závěsné stěny, pásová okna a nové požadavky na osvětlení a větrání přinesly i zavádění nových materiálů a technologií, zejména kovové rámy, případně i výplně z armovaného skla. Výplně byly zpravidla ze skla čirého hladkého a tudíž průhledného. Jako dekorativní prvky se objevovaly ovšem i doplňky ze skla barevného, profilovaného, náročnější úprava byla leptáním (někdy ve spojení s barevným pojednáním) a výplně z katedrálního skla. Počátky dekorativních úprav lze sledovat již v období historizujících slohů, vrcholily však v pozdním historismu a v secesi velkolepými dekorativními kompozicemi.

Obšírný historický úvod jsme považovali za potřebný, protože na kulturních památkách se vyskytují nejrůznější druhy původních oken. Další spoluvytvářejí obraz památkových reservací, zón i areálů, které přes svůj málo narušený původní ráz nebyly prohlášeny reservací nebo památkovou zónou, ani nejsou součástí žádného ochranného pásma.

Poválečná léta s sebou nesla důraz na typizaci a unifikaci v masové velkovýrobě. Takový způsob je na hony vzdálen truhlářské řemeslné práci v malých sériích pro jednotlivé zákazníky. Ohromná spotřeba materiálu znamenala rychlejší obrat ve skladech – dřevo nemohlo dostatečně vystárnout. Zjednodušil se způsob opracování, zvětšily se tolerance, upadl výběr materiálu. Tolerance a možné částečné deformace si vyžádaly dodatečné těsnění. Pro hromadnou výrobu a povrchovou úpravu se užívaly jednodušší nástroje, profilace se redukovala na okosení hran. Přednost dostávala zdvojená okna, jež vyžadovala pouze jeden pevný rám k upevnění do zdi. Vzhledem k mohutnosti rámů zdvojených oken vycházely i pevné části jako poutec, stojky, příčky mohutnější, s větší nečleněnou plochou.

Pro rekonstrukce památek se do sedmdesátých let užívaly spíše klasické technologie a byla zjevná snaha dodržet původní charakter. S postupným

úpadkem běžného řemesla, jež bylo povýšeno na umělecké řemeslo a příslušným způsobem kalkulováno, se rekonstrukce dostaly na rozcestí: u běžných investorů přizpůsobení dodavatelům v podobě kompromisu mezi atypickými rozměry, eventuálně doplněním příček a sériovým provedením, nebo kusovou dodávkou jako umělecká kopie nebo uměleckořemeslné dílo.

Již při modernizaci historických domů docházelo ke změně způsobu otvírání vnějších oken. Tím ovšem vynikl jak pevný rám v líci průčelí, zakrývající okenní křídla, tak, a to zejména, mohutný poutec větších oken (o více než 8 tabulkách). Do konce šedesátých let však nebyly tyto případy tak časté. V pozdějších letech se ovšem zanedbanost historického domovního fondu ve městech podepisovala i na oknech (a dalších částech), jež musely být postupně obnovovány. V té době došlo k většině výměn původních oken za nová, jež ta původní pouze připomínají. Byly měněny profily a tvary jednotlivých prvků, dovnitř otevírací okna v líci průčelí měla skla o několik centimetrů hlouběji oproti oknům původním. Se zaváděním zdvojených oken se zdůraznily jejich nepříznivé pohledové vlastnosti. Mnohdy se projektanti snažili vyhnout podobným problémům osazováním zdvojených oken do špalety s poukazem na původní stav ze 17. a 18. století. Často však opomíjeli fakt, že velká řada domů byla právě počátkem 19. století zvýšena o nájemní podlaží s levnými pokojíky, jež nikdy nemohly mít jednoduchá okna ve špaletě.

Problémy byly i s okny z pozdějších slohových období, neboť při výměnách za nová nebyla obnovována profilace, výsledkem výměny byla zhusta okna zdvojená, téměř vždy mizely charakteristické uzavírací systémy, aby byly nahrazeny umělohmotnou nebo kovovou jednoduchou olivou. Ovšem i okna staveb z období funkcionalismu, vyráběná často jako strojní součást na časově omezené použití a pak na náhradu novou součástí, byla v souvislosti s obnovou pláště nahrazována novými, sice třeba bezpečnějšími, ale s pozměněnými poměry jednotlivých částí. Křiklavými příklady tohoto druhu jsou nedávné výměny při obnově Lindtova domu (po požáru koncem šedesátých let) na Václavském náměstí nebo brněnské výměny při rekonstrukcích pláště paláce bývalé Moravské banky nebo Baťova obchodního domu.

Úpadek řemesla i nízká úroveň některých projektantů se projevily na rekonstrukcích osmdesátých let, kdy se objevila na historických domech i naklápěcí okna s falešným členěním a v posledních letech okna plastová. Přes úsilí pracovníků památkového ústavu i magistrátu jsou případy, zejména v pražských památkových zónách, ale též přímo v reservaci, s nimiž nelze prozatím hnout, i když rozpor se zákonným ustanovením o schvalovacím procesu i o sankcích je nabíledni. Bude-li tento trend pokračovat po další desetiletí, je osud historických oken, často s původním zasklením (aspoň více než 150 let starým), pravděpodobně zpečetěn.

Z aplikací plastových oken v pražské památkové reservaci připomínáme ze-

jména palác CHICAGO na Národní třídě čp. 58-II (podle Z. Lukeše dílo Josefa Havlíčka), na němž byla okna vyměněna před několika měsíci, dům ve Spálené ulici čp. 104–II nebo obchodní portály v Senovážné ulici 8, zdravotní školu v Ječné 33. Bohužel tento výčet není určitě konečný. Obrana proti postupu degradace detailu staveb spočívá v důsledném dodržování a uplatňování zákona o státní památkové péči (č. 20/1987 sb., ve znění pozdějších předpisů), a to nejen jeho schvalovacích ustanovení, nýbrž i těch, jež stanoví postihy a ukládání opatření k záchraje památky.

Na okraj loňského výročí asanačního zákona

Ing. arch. Josef Hyzler

Výročí asanačního zákona z roku 1893 připomněl v předcházejících Zprávách Klubu Za starou Prahu Dr. D. Líbal. Ovšem snahy o stavební a urbanistickou přeměnu staré Prahy v moderní město prosazovaly se již v předchozím desetiletí před vyhlášením asanačního zákona. Dobová snaha přizpůsobit staré historické město novým požadavkům hygieny, vyšším nárokům bydlení a průmyslové výroby asanačními zásahy, byla jistě oprávněná a žádoucí. Ovšem základní otázkou zůstává míra citlivosti zásahů do historického organismu města. Praxe ukázala, že v tomto směru nebyla prokázána žádoucí kvalifikace.

První asanační snahy zaměřily se na nejzanedbanější anežskou a haštalskou čtvrť se židovským městem, které byly útočištěm chudiny. Stará zástavba měla být stržena a nahrazena novou, jak vyplývalo z veřejně vyložených plánů z počátku 90. let. Kulturní veřejnost uvědomila si záhy oběti tohoto tak naléhavě prosazovaného plánu. Za nejzávažnější byla pokládána uvažovaná demolice kostela sv. Kříže Většího a souboru bývalých kostelů a kláštera bl. Anežky na Františku. Na jeho místo byl sebevědomě navržen arsenál vltavského říčního přístavu, který by přes Labe a Hamburk spojoval opožděnou provinciální Prahu se světovým námořním obchodem.

Protesty, formulované Uměleckou besedou, byly městskou radou přijaty a následně byl Anežský klášter vyjmut z demoličního programu, ovšem bez záměru jeho obnovy. Kostel sv. Kříže Většího se však nepodařilo zachránit.

Za josefinských reforem zrušený klášter byl postupně rozprodáván soukromníkům a stal se obydlím pražské chudiny. Kostely byly přepatrovány a využity jako výrobny a sklady nejnižší úrovně. V době vydání asanačního zákona toto zneužití trvalo již 100 let a stavební stav budov byl velmi špatný. Vlna vlasteneckého cítění probuzené společnosti podnítila úvahy o důstoj-

ném využití kláštera jako památníku národní a duchovní identity. Za tímto účelem byla 10. května 1893 ustavena Jednota pro obnovu kláštera bl. Anežky v Praze na Františku. Klášter měl být v duchu ideí zakladatelky využit jako sociální ústav pro zchudlé dělnice. Do čela spolku, vedle celé řady prostých nadšenců, postavili se významní muži kultury jako profesoři Koula, Chytil, architekti Herain, Hlávka, Wiehl a později arch. Cechner, kteří ideově připravili záměr záchrany. Jednota musela nejprve vykoupit jednotlivé části z rukou soukromníků. Vysoké ceny žel nepokrytě svědčí o spekulativních postojích majitelů i vůči tomuto národně kulturnímu programu. Získávání finančních prostředků bylo jednou z hlavních náplní činnosti Jednoty, která záhy měla mnoho přispívajících členů z Čech a Moravy. Právě tito prostí lidé, často osamělé ženy, svými příspěvky zajistili prosperitu Jednoty. Přispívaly též české organizace, stejně jako pražský magistrát. Hlavní očekávaný příspěvek, místodržitelstvím navržených 60.000 zl., vídeňská vláda zamítla. Opomenula tak možnost zmírnit arogantně přehlížívý postup administrativy Josefa II., kterým byly mimo jiné odsouzeny k postupné zkáze i dva tak významné areály české přemyslovské státnosti, které současně byly i královskými mausolei, jako Anežský a Zbraslavský klášter.

Hlavní úspěšné obnovovací práce Jednoty byly provedeny do začátku I. světové války, meziválečné období bylo stiženo krizí a útlumem činnosti. Nový ideový program se formoval během válečných let a v krátkém období po válce. Tyto snahy byly ale udušeny koncem 40. a počátkem 50. let definitivně, když byla další činnost Jednoty administrativně znemožněna a její nemovitý majetek převeden na Národní galerii. Pro ni byl areál dorekonstruován ze státních prostředků a stal se sídlem kultury a umění, což byla vedle zmíněné sociální funkce druhá úvaha zakladatelské generace Jednoty, prosazovaná P. Lehnerem.

Historie pozapomenuté Jednoty stojí i v dnešní době za pozornost, v mnohém může být i pro nás aktuální. Ukazuje zejména na nesporný význam angažovanosti jednotlivců pro zdar věci. Vznikem Jednota pro obnovu kláštera bl. Anežky předcházela založení Klubu Za starou Prahu, který byl později jejím kolektivním členem, koncipujícím ve svém programu globální ochranu historické Prahy v celé její šíři.

Bývalé zahrady na Kampě

JUDr. Zdeněk Dušek

Druhá etapa rekonstrukce Královské cesty zahrnovala i část Kampy, kde dosud přežívá poslední zbytek přírodního vltavského břehu mezi mostem Le-

gií a Mánesovým. Po rekonstrukci Lichtenštejnského paláce byly zpevněny břehy Čertovky a opraveny i přilehlé objekty mlýnů doplňující jedinečný prostor bývalých šlechtických a měšťanských zahrad 19. století. Prvním násilným zásahem do poklidného prostředí Kampy v době okupace bylo postupné zboření vnitřních zdí mezi zahradou Michnovskou a Nosticovou. Vzrostlé stromy byly vykáceny a terén upraven na cvičiště Hitlerjugend, která obsadila sokolský areál Tyršova domu v roce 1939. V dalších letech, kdy hrozilo nebezpečí leteckých náletů, došlo k dalšímu boření. Brutálním zásahem německého architekta Materna zanikla půvabná úzká ulička probíhající zahradami od bývalého Odkolkova mlýna k Lichtenštejnskému paláci, vydlážděná krásně oklouzanými kočičími hlavami. Zmizel jedinečný kout staré Prahy, kam na svých procházkách rád zavítal i pan profesor Masaryk za svého působení na pražské univerzitě. Ale ani hlučné sousedství execírplacu Hitlerjugend netrvalo dlouho. Citelný nedostatek potravin v posledních letech války dohnal okupanty k nouzovým samozásobitelným opatřením. Cvičiště bylo rozoráno a na místě, kde se proháněl dorost pro Wehrmacht, vyrůstaly hlávky zelí. Tento stav trval krátce i po skončení války. Klub již počátkem roku 1947 požadoval na pražském magistrátě obnovu pobořených zdí a vrácení historického prostoru zahrad do původního stavu. Bohužel marně, krom příslibů ničeho nedosáhl. Pak přišly jiné starosti a jiné názory na ochranu památek v zájmu pracujícího lidu. Populistické zpřístupňování dříve uzavřených palácových zahrad směřovalo k dalšímu boření zdí, až zůstal jen symbolický zbytek se vstupní branou vedle Odkolkova mlýna. Ve snaze zachránit zahradní pavilon u břehu Čertovky, navrhl předseda Klubu, ing. Mansbarth, tři varianty na jeho využití, mezi nimi i jako hernu pro dětskou školičku, kterou násilně vtěsnali hned za rybářský domek v typizovaném slohu socialistického realismu. Ale ani v tomto případě Klub neuspěl. Pro pohodlí návštěvníků byly kočičí hlavy zality asfaltovým kobercem, trasa bývalé uličky narovnána a zvýšena stejně jako úroveň Odkolkovské zahrady. Její část přiléhající k Lichtenštejnskému paláci v minulých letech zabrali a obehnali zídkou. Na původní stav zahrad na Kampě se za půlstoletí téměř zapomnělo. Nebyly peníze na stavbu zdí, když stovky památek v havarijním stavu vyžadovaly alespoň opravu střech, aby se neproměnily v ruiny. Ale nemusí to být jen nádherné fasády paláců nebo galerie soch Karlova mostu, stejně půvabná jsou i pražská zákoutí, kde obyčejné, zakřivené zdi formují romantiku uličního prostoru. Byla to na Kampě známá půjčovna loděk pana Rouska, legendárního záchrance tonoucích, jež zmizela z povědomí mladé generace Pražanů. Je to i typická silueta Hergetovy cihelny, kde se pálilo vápno pro stavbu malostranských domů a paláců i nedaleká náplavka, kam směřovala doprava materiálu po řece. To vše bylo součástí typického malostranského koloritu. Půjčovny loděk bývaly vždy nedomyslitelnou atrakcí, jak pro Pražáky tak i pro návštěvníky a přesto

se dosud nevrátily na svá tradiční místa. Kolik bylo fantastických nápadů na přestavbu Hergetovy cihelny na hotel, exkluzivní byty prominentních herců nebo reprezentační rezidence pro významné návštěvy pražských primátorů! Každý architekt musel i po zběžné prohlídce uznat, že pec na pálení vápna není možné na nic jiného využít. Snad jen jako dílnu kameníků, kteří celá léta pracovali pod obloukem Karlova mostu. A právě jejich práci bude Praha vždy potřebovat i tu náplavku, na kterou po staletí přiváželi kámen z lomů podél Vltavy a Sázavy. Potřebujeme vrátit živnosti a řemeslnické dílny do historického jádra Prahy. Takové, co neobtěžují hlukem a exhalacemi klidné bydlení, ale jsou jeho nedílnou součástí, jako kdysi bývalé hrnčířství a hrnčířské trhy na náměstíčku Kampy.

Nechceme, aby jedinečné prostředí Kampy ustupovalo bezohledné komercionalizaci cestovního ruchu, který všechny hodnoty převádí na dolary a marky. Chceme, aby pro pražské občany zbylo místo ke klidnému odpočinku a k procházkám v příjemném prostředí, vytvářeným po celá staletí přirozenou, dennímu životu odpovídající formou a slohem.

Památník osvobození na vrchu Žižkově

Ing. Marek Krejčí
(Musejní spolek Žižkov)

Svah Žižkova se stal 14. července 1420 dějištěm střetu křižácké armády s početně slabšími husity vedenými Janem Žižkou, kteří se opevnili na vrcholu a střežili přístupové cesty ku Praze. Bitva znamenající morální vítězství husitů, předznamenala vítězná tažení božích bojovníků. Od té doby vrch, dosud nazývaný Vítkov podle pražského měšťana a majitele vinic na jeho svahu Vítka z Hory, nesl Žižkovo jméno. Hrdé jméno Žižkov si v 19. století prosadili do svého názvu i občané osady, která vznikala na jižním svahu vrchu.

17. července 1882 téměř tři stovky žižkováků v sále Deklarace založily Spolek pro zbudování pomníku Jana Žižky z Trocnova na vrchu Žižkově, si vytkl za cíl *„zvěčnit Jana Žižku postavením pomníku v obvodu obce Žižkova"*, konkrétně na západní části vrchu, kterou žižkovská obec zakoupila a podle projektu zahradního architekta Františka Thomayera přeměnila z pusté pláně na veřejné sady. Počáteční vlna nadšení však záhy opadla a Spolek se stal jedním z početné řady místních korporací, ačkoliv v jeho čele stáli přední čeští politici Eduard Grégr, dr. Jan Podlipný a dr. Karel Kramář. Pro nedostatek peněz za Rakouska odhalil jen v září 1910 skromnou pamětní desku a roku 1912 vypsal

soutěž, která přes nesporně zajímavé návrhy pomníku, skončila neúspěchem.

Situace se změnila radikálně se vznikem samostatné republiky. Vláda rozhodla vedle Žižkova pomníku, ke kterému během sokolského sletu 28.6.1920 položil základní kámen president republiky, vystavět ještě Památník osvobození jako pantheon bojovníků za naši samostatnost a svébytné umělecké vyjádření československé státní myšlenky. Ve vypsané veřejné soutěži roku 1923 porota neudělila první cenu, ale doporučila k realizaci návrh architekta Aloise Dryáka a profesora Uměleckoprůmyslové školy Karla Štipla. Přesto byla vypsána další soutěž se změněným stavebním programem v níž zvítězil návrh zadaný pod heslem Družina architekta Jana Zázvorky za spoluúčasti Jana Gillara. Investorem se stal nově vytvořený Sbor pro zbudování Památníku Národního Osvobození stojící pod protektorátem presidenta republiky, v jehož předsednictvu zasedali ministr obrany a pozdější senátor agrární strany František Udržal, místní starosta Žižkova MUDr. Rudolf Kostrakiewicz a generál Rudolf Medek.

Samostatně byl řešen Žižkův pomník jehož realizace byla z volné ruky zadána Bohumilu Kafkovi. Provedení však zdržela diskuse kolem autorského pojetí a druhá světová válka, takže byl odhalen až 15. července 1950.

8. listopadu 1928 provedl president Masaryk slavnostní výkop základního kamene k Památníku Osvobození. Už začátkem roku vypsal Sbor soutěž na provedení zemních a betonářských prací, do které se přihlásila desítka firem. Rozhodnutím technické komise z 4. června 1929 zakázku získaly firmy Stavitelství Suchý, Makovec a Večeř a Ing. Skorkovský, které podaly společnou nabídku a 13. srpna 1929 převzaly staveniště. Ještě téhož roku dělníci vykopali při hloubení základů kolem 4.000 m^3 materiálu zčásti použitého k násypu východní strany vrchu určené za stanoviště povozů. I proto při betonování základů musela být stavba u východního spádu zajištěna železobetonovými pasy proti případnému posunu. Základní konstrukční prvek stavby tvořila pilířová betonová soustava, obložená žulovými kvádry zavázanými do výplňového zdiva a přichycenými k železobetonové stropní konstrukci. Do konce roku 1931 se podle záznamů stavební správy spotřebovalo na 150 vagónů cementu, 28 vagónů železobetonu, 50 vagónů dříví a 6.500 m^3 říčního písku.

Jakmile byla hrubá stavba hotova vypsal Sbor na sklonku roku 1933 veřejnou soutěž na uměleckou výzdobu. V únoru 1934 pak vyřkla porota konečný verdikt, ocenila téměř všechny návrhy, ale vyhradila si právo použít jednotlivosti projektů při sestavování konečného návrhu. Otázka výzdoby se ještě průběžně řešila na schůzích technické a umělecké komise. Na příklad při výzdobě slavnostní síně se dlouho váhalo mezi freskami a mosaikou, ale když profesor Ausobský zdůvodnil, že *„zdivo ploch žulovým obložením fasády jest v místech vazáků jen asi 15 cm silné tak že za žulovým obložením fasády proniká atmosférická vlhkost, která by tyto malby v krátké době zničila"*, přiklonila se větši-

na k návrhu architekta Zázvorky použít znaků republiky vložených do ploch z keramiky.

Součástí stavby se měla stát i úprava okolí podle návrhu ing. Profouse ze Sadového úřadu magistrátu. Architekt Zázvorka původně trasoval příjezdovou komunikaci od Ohrady po okraji úzkého temene návrší na karlínské straně se širokým výhledem na město, která se teprve v blízkosti Památníku stáčela, ale Státní regulační komise prosadila representační alej vedenou v ose Památníku, které padlo za oběť letní cvičiště žižkovského Sokola.

V lednu 1938 byl schválen ideový návrh Jednoty účastníků domácího odboje na vystavení Pomníku dělníka národní revoluce, ale vlivem událostí nebyl položen ani základní kámen. Rovněž zvonice, kde měl být zavěšen dar amerických krajanů, replika Zvonu svobody z Philadelphie, zůstala jen v rovině neuskutečněného projektu. V roce 1938 nebyla plně dokončena ani stavba Památníku, v Mausoleu scházelo vytesat dva veliké reliefy a osadit několik bronzových soch, v Pantheonu sochařská výzdoba vstupu, nástěnné nápisy a mobiliář přilehlých místností. Dodatečně se ukončovalo kolumbarium pod plánovaným Žižkovým pomníkem, původně určené jako skladiště provozu a údržby, pro které věnoval Klub starodružiníků částku 350.000 Kčs.

Slavnostní otevření Památníku mělo nastat v rámci oslav 20. výročí republiky. O významu jaký vládní místa přikládala Památníku svědčí i změny v čele Sboru: 25. května 1938 převzal protektorát prezident republiky Edvard Beneš, čestným předsedou a zároveň čestným členem byl zvolen ministerský předseda Milan Hodža a předsedou ministr národní obrany František Machník. Po mnichovském diktátu však otevření plánované na 28. října 1938 bylo odvoláno. Zároveň finanční expert MNO upozornil, že *„nelze po dlouhou dobu očekávati od státu jakékoliv podpory neb subvence"* a žádal, aby *„nutnost veškerých nedokončených neb předpokládaných avšak nezadaných prací byla znovu přezkoumána a aby byly k dokončení resp. zadání doporučeny jen ty práce bez jejichž provedení by stavba a vnitřní výzdoba nedělala dojem ukončeného celku"*. Přes tíživou finanční situaci se nakonec podařilo Sboru získat od ministerstva na dokončení prací částku 1,587.164 Kčs. 21. prosince 1938 se sešla mimořádná valná hromada, kde Sbor nabídl darem svůj nemovitý majetek do vlastnictví státu. Návrh byl sice přijat jednomyslně a výbor dostal pověření provést usnesení, k čemuž ale nedošlo důsledkem německé okupace.

19. března 1939 navštívil Památník německý generál Friderici, který navrhl, aby monumentální architektura sloužila jako mausoleum osobností českomoravského prostoru, Čechů i Němců, za podmínky, že se odstraní výzdoba urážející cit Němců. Zároveň jako první projevil názor, že Památník dlužno jako armádní zařízení považovat za majetek wehrmachtu, pro který později Němci nalezli právní oporu v *„nařízení o úpravě právních poměrů k předmětům bývalé čs. branné moci do vlastnictví Říše"* z 12.7.1939. Sbor naopak tvrdil, že vý-

nos se nevztahuje na Památník, který je majetkem samostatné právnické osoby, proti čemuž německá strana namítala, že stavbu i provoz subvencovalo ministerstvo národní obrany. Naštěstí Sbor podrobným rozborem prokázal, že ministerstvo se na celkových nákladech podílelo méně než polovinou. Obzvláště po vypuknutí světové války, kdy wehrmacht obsadil museum na úpatí vrchu, si vedoucí představitelé Sboru plně uvědomili vratkost svého postavení a sami vyzvali vládu, aby jako jistá autorita určila nové využití Památníku. Zároveň pak usilovně hledali svůj raison d'être kdy se Památník měl stát *„místem k uctění po případě pohřbívání význačných veřejně činných osobností českého národa"*.

Stavební správa v předtuše nebezpečí usilovala o záchranu umělecké výzdoby. Díky obětavosti vlastenců, především z řad legionářů a živnostníků pracujících na stavbě Památníku, byla postupně odvezena a ukryta mnohá umělecká díla a další materiály. Jen v kolumbariu bylo zazděno 1.200 kg bronzu, kterému hrozilo zabavení pro válečné účely. A tak v první etapě zkáze podlehl jen státní znak na úpatí budovy, který byl upraven přetesáním štítu se slovenským znakem na lví hřívu. Horší údobí nastalo po listopadu 1942, kdy Němci obsadili Památník. S příslovečnou důsledností provedli soupis veškerého bronzového materiálu a roku 1943 začali s demontáží bronzových obkladů dveří, oken, stěn, vrat, kandelábrů, lustrů, mříží radiátorů a věšáků. Obětí se stala i Kotrbova socha Genia osazená na průčelí slavnostní síně, kterou Němci rozřezali ve výšce autogenem a po částech spustili dolů. Stavební správa využila nabídky stavitele Večeře a přestěhovala se i s dokumentací do jeho kanceláře v Růžové ulici. Již dříve v srpnu 1940 byl přijat na poloviční úvazek pro vypracování kolaudačních plánů ing. arch. Prokop Kubíček, který pod vedením arch. Zázvorky zahájil práce na studiích přístavby Pamětní síně druhého odboje.

Koncem války Němci do stále prázdných prostor přemístili výstrojní sklady evakuované před postupující frontou. Za Pražského povstání byl Památník obsazen německými vojsky, ale naštěstí byl obsazen sokolskou jednotkou kpt. Herolda bez krveprolití. Sbor ihned po osvobození obnovil činnost a usiloval o odstranění škod způsobených okupanty. Z úkrytů byla vyzdvižena uschovaná umělecká díla, která až na pár výjimek přečkala sedm let okupace. 29. dubna 1946 se konala mimořádná valná hromada Sboru, která schválila změnu stanov definitivně potvrzenou výnosem ministerstva vnitra z 29.8. 1947. Do čela byli zvoleni jako čestný předseda ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda a jako jeho náměstci generál Karel Klapálek a dr. Vavro Šrobár zatímco výkonnou agendu plnili místopředsedové, profesor dr. Antonín Ausobský, ing. Oldřich Žák a jednatel pplk. Jaroslav Rous. Nově byly ve Sboru zastoupeny organizace druhého odboje a místo předválečných tří komisí zřízena jediná technicko–umělecká. Téměř až chaotické ukládání ostatků

spolu se záplavou dalších žádostí přiměly Vojenskohistorický ústav, aby se pokusil určit jistá pravidla. Podle důvěrného návrhu mělo být ustaveno kuratorium tvořené delegáty Kanceláře presidenta republiky, vlády, zákonodárných sborů a ústředních organizací I. a II. odboje, které by rozhodovalo o pohřbení pouze těch osob *„které způsobem jedinečně vynikajícím přispěly k našemu národnímu osvobození a které se vrcholnou měrou zasloužily o vítězství vojenského i politického boje za vydobytí, zajištění a uhájení naší samostatnosti"*. V témže roce byla zahájena i přístavba Památníku na přání vládních míst dodatečně zařazena do plánu dvouletky a dokončena byla až roku 1955 jako Síň Rudé Armády.

Po únoru 1948 využil nový režim Památník jako monumentální pohřebiště byzantského stylu pro zasloužilé komunisty včetně nákladného Mausolea Klementa Gottwalda, zrušeného roku 1962. Po listopadu 1989 vyzdvižené ostatky převzali členové rodin nebo zástupci KSČM, kteří je uložili do zakoupené hrobky na V. Olšanském hřbitově. Na základě usnesení vlády ČR vypsaly v dubnu 1992 Ministerstvo kultury ČR, Magistrátní úřad hl.m. Prahy a městská část Praha 3 výběrové řízení na *„návrh a realisaci projektu oživení a využití vrchu Vítkova"*. Komise pro vyhodnocení výběrového řízení nakonec měla posoudit jen jediný projekt: koncepci Metropolitního společenského centra Vítkov architekta Zdeňka Deyla, investorsky garantovanou podnikatelem Vratislavem Čekanem, který stál u zrodu firmy Žižkov 2000 s., s.r.o. Před vyřčením definitivního verdiktu uzavřel ředitel příspěvkové organizace Národní památník, těsně před jejím zrušením, s touto společností exkluzivním smlouvu o pronájmu, kterou ministerstvo kultury zpochybňuje.

Tento skromný příspěvek žižkovského patriota snažící se stručně rekapitulovat vývoj Památníku Osvobození má být částí rozsáhlejší studie. Prosím laskavě P.T. čtenáře Zpráv, aby své příspěvky do diskuse nebo pamětnická svědectví, zaslali na adresu Musejní spolek Žižkov, Jičínská 47, 130 00 Praha 3. Vždyť základem ke kvalifikovanému rozhodnutí o budoucnosti Památníku musí být poznání jeho dějin oproštěné od stereotypů vytvářených minulým režimem a zbavené falešných mýtů.

Jednatelská zpráva za léta 1993/94

Tomáš Kleisner

Nejvýznamnější případy roku 1993 připomínají podrobné články v minulém čísle věstníku – Vratislavský palác na Malé Straně, Špačkův dům, kostel sv. Michala, dům čp. 783–II, U bílého čápa na Václavském náměstí, K a r l ů v

most. Nesmyslné návrhy na novou rasantní opravu mostu, vydávanou za nezbytnou, pokračují i letošním roce a okolnosti vzbuzují dojem snahy o získání neoprávněného zisku. Most sám je přitom neustále poškozován vandaly, kteří například v lednu 1993 vysadili mřížku uzavírající vězení známého Turka ze sousoší sv. patronů řádu trinitářů. Obyvatelé Mostecké ulice ji sice dopravili do Klubu, ale Městské galerii trvalo 11 (!) měsíců, než mříž znovu osadila. Více než nadbytečnou generální rekonstrukci potřebuje Karlův most pravidelnou údržbu a policejní dohled, hlavně v noci. Odmítavě, s odvoláním na ochranné pásmo okolo Národního musea vyjádřil se Klub v loňském roce k záměru zvýšit dům čp. 325 na Vinohradské třídě, tedy budovu Transitního plynovodu. Nástavba by byla bývala nepříznivě ovlivnila panorama města. Ze stejného důvodu odmítli jsme i uvažované změny Domu potravin v horní části Václavského náměstí. Jednání o svévolně přenesené mříži studně na Tržišti na nádvoří Lichtenštejnského paláce ukázalo, že její poslední umístění na Tržišti nebylo původní. Vzhledem k stavebnímu ruchu na Jánském vršku souhlasil Klub, aby mřížoví prozatimně zůstalo na palácovém nádvoří a aby roubení studně i s mříží bylo později obnoveno na svém původním místě. Neúspěchem skončila vleklá jednání o „tančícím domě" holandské pojišťovny, který zjevně bude na Jiráskově náměstí postaven. Zdůrazňovali jsme, že Klub – ač Za starou Prahu – měl a má kladný vztah i k soudobým výtvarným dílům. Většina architektů, tvůrců nejvyšších pražských hodnot 20. století, byla klubovními členy. Neznamená to však, že by Klub lhostejně přihlížel k architektonické tvorbě, která je našemu prostředí bytostně cizí a naprosto nezapadá do rámce zdejšího velkolepého prostředí. Bylo již upozorněno na evropskou mimořádnost zástavby pražské kotliny právě v úseku od Národního divadla, resp. Vítězné třídy, až po most Palackého. Její ucelený ráz nemá obdoby v jiných světových metropolích, vyjma Paříže. A nyní do tohoto zceleného prostředí vniká násilně dílo, které nerespektuje zhola nic, ani tu nejzákladnější urbanistickou strukturu. Právě před 20 lety obětaví dobrovolníci z řad klubovních členů začali pracovat na II. Olšanském hřbitově, který tehdy našli v hlubokém rozkladu. Trvalo celá léta usilovné práce, než vyčistili tamní nepořádek a mohli postavit pokácené náhrobky, konservovat je a restaurovat. V minulém roce zachránili například náhrobek od J. Zítka s portrétním reliéfem B. Schnircha, stejně jako hrob K. H. Borovského. Polské kulturní středisko ocenilo péči o hroby Marie Teresie Poniatowské, rozené Kinské a Felixe Swojkowského. Ze spolupráce Klubu s jinými spolky je třeba zde vyzdvihnout laskavost Superlativ klubu, který vzal na sebe starost s uspořádáním výroční tiskové konference. Její průběh a hlavně ohlas byl více než dobrý. Velmi činorodý a úspěšný je Klub přátel Českých Budějovic, jehož jednatel je s námi ve stálém spojení. Pro poučení si do Prahy přijeli zástupci Tachova, zamýšlející založit ve svém městě obdobu

Klubu. Klub Za starou Prahu se presentoval na výroční konferenci organizace Europa nostra, která zastřešuje více jak 200 památkářských spolků v 29 zemích.

V letošním roce upozornil Klub odbor památkové péče magistrátu na nevhodnou stavební úpravu přízemí domu čp. 112–III, v ulici U Lužického semináře, která závažně narušila charakter průčelí otevřením nových dvou dveří. Tyto dveře mají spíše interiérový charakter, jejich špalety jsou tvrdě vyříznuty do zdi, bez jakéhokoliv architektonického detailu. Zatím není zřejmé, zda byl tento necitlivý, degradující zásah projednán a schválen. Nicméně je nabíledni, že má-li Praha tvořit důstojnou součást světového kulturního dědictví, jak stvrdilo svým rozhodnutím UNESCO, je nezbytně nutné nepřehlížet ani drobný detail, který spoluvytváří zdejšího genia loci.

Klub se seznámil se studií hotelu Four Seasons na Alšově nábřeží. Jde o staveniště v neobyčejně exponované poloze staroměstského nábřeží, která první musí určovat skladbu hmot. Předkládaný návrh postupuje žel opačně. Primárně stanoví úvahy o ekonomické exploitaci a dospěje pak k nadměrné objemové hmotě novostavby. To je zcela protikladné dlouholetým tendencím územního plánování a památkové péče v Praze, charakterizovaným snahou udržet přiměřenou niveletu zástavby této části pražské kotliny. Je s podivem, že objem a výška budovy jsou dokládány pouze na modelu. Investor nepředložil zákresy do fotografií panoramat z důležitých výhledů, což je pro stavbu v této mimořádné poloze naprosto samozřejmé. Za současného stavu, kdy hmota a kapacita objektu jsou předimensované, pokládá Klub za nesmyslné vypisovat soutěž na architektonické ztvárnění. Domníváme se, že zmíněná studie může být pouhým základem pro stanovení provozních, hmotových a urbanistických zásad. Může se stát podkladem pro zpracování stavebního programu a podmínek veřejné soutěže, která by vyústila v širokou veřejnou diskusi. Výjimečná poloha pozemku uprostřed pražské památkové reservace tento postup nezbytně vyžaduje.

Klub protestuje proti celkovému řešení zástavby proluky Myslbek. Dosud neprávoplatné rozhodnutí o umístění stavby povoluje vjezd do areálu rampami umístěnými mimo tento prostor – při vyústění Panské ulice do třídy Na příkopě. Tyto vpravdě brutální zásahy nemohou být ničím odůvodněny. Případný počet podzemních garáží a dalších provozů musí odpovídat možnostem zatížení místa a nesmí je překračovat. V daném případě rozřešili navrhovatelé problém s podivuhodnou bezohledností. Řešení obou hlavních průčelí do Příkop i do Ovocného trhu neodpovídá danému prostředí. Na straně do Příkop si byli sami projektanti vědomi šedé monotonnosti skleněného průčelí a vykonstruovali jeho oživení podivným motivem pohyblivé „brány", velmi nápadným, zcela afunkčním a vlastně i antiarchitektonickým motivem,

který se projeví jako rozkladný, škodlivý prvek v obraze Příkop. Kontrast k řešení strany do Příkop představuje soubor průčelí do vysoce historicky exponovaného Ovocného trhu. Projektanti zásadně evokují mnohost předcházející historické zástavby a pokusili se na ni ve svém řešení navázat. Přes vnitřní vědomí obtížnosti kritiky nově navrhovaného architektonického projevu považuje Klub za dané situace za nutné vyslovit jednoznačný nesouhlas. Návrh obsahuje především řadu prvků, které nelze za žádných okolností v dochovaném historickém prostředí uplatnit. Uvedeme zde – mimo jiné – zaoblené střechy s množstvím vikýřů, šikmé členění fasády, kruhový tambur krajního levého objektu, řešení oken, ztvárnění jednotlivých úseků průčelí. Celek působí krajně nervosně až rozkladně, poplatný trendu vyvolat šok, což je s vysoce noblesním prostředím Ovocného trhu naprosto neslučitelné. Navrhované řešení by znamenalo hrubé a trvalé porušení mimořádně významného pražského historického prostoru, aniž by tato urbanistická a architektonická zkáza byla sebeméně vyvážena případnými individuálními hodnotami navržených nových realizací. Je třeba si uvědomit, že proluka Myslbek je všestranně nejcennější volný prostor v pražské památkové reservaci.

Díky p. R. Lungovi byl uspořádán a zpřístupněn badatelům archiv novinových výstřižků, založený ve 20. letech. Pokračují práce na novém katalogu sbírky map a plánů. Klubovní archiv například posloužil přípravě výstavy o historii Portheimky a starého Smíchova. Propagaci Klubu nemalou měrou přispívá Dr. K. Bečková, která o všech akcích pravidelně informuje čtenáře časopisu městského musea.

IN MEMORIAM

Za Ing. Zdeňkem Fukou, CSc.

Dne 18. února 1994 zemřel zcela neočekávaně předseda technické komise Klubu Za starou Prahu a dlouholetý pracovník Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů, Ing. Zdeněk Fuka, CSc., ve věku nedožitých 65 let. Znali jsme jej všichni jako výraznou osobnost s velkým životním zaujetím v jeho profesi statika pro rekonstrukce památkových staveb, ale také s velkým zájmem o kulturní a společenské dění v okolních národních a světových souvislostech. Jeho povahová přímočarost, vitalita a činnorodost, nebyly vždy všemi jednoznačně přijímány. Jeho lidská a odborná stanoviska byla často kontraverzní. Bude proto dobré pro hlubší pochopení osobnosti Zdeňka Fuky vysledovat několik základních hodnot, které předurčovaly jeho emotivní povahu a racionální životní profil. Narodil se v rodině středoškolského profesora kreslení a matematiky, v době jeho působení na reálném gymnáziu v Pardubicích. Zde mladý Zdeněk vyrostl. Přesto, že otec záhy zemřel, ovlivnil svého syna na celý život, jak Ing. Fuka sám často ve svém vyprávění dokládal. Otec Ing. Fuky dovedl jako pedagog úspěšně spojit dvě povahově protichůdné discipliny. Vyučoval matematiku a deskriptivu a to velmi úspěšně, jak dokládá jeho žák, významný český vědec, profesor ČVUT Vyčichlo. V malbě prof. Fuku vyškolil prof. Šikander; výborně maloval impresionistické krajiny i portréty a jeho pedagogické kvality vyznává ve své biografii jediný český moderní manýrista, profesor UPŠ, Zdeněk Sklenář, který byl k malířství přiveden právě Fukovým otcem. Zde je tedy nesporně zdroj exaktního matematického a deskriptivního myšlení Ing. Fuky. Ve výtvarném směru se po otci nerozvinul. Tuto vzácnou bipolárnost mezi vědou a uměním si zachoval v jiné poloze, díky své hudebně vzdělané matce. To bylo o Ing. Fukovi jen málo známo – že je vysoce kultivovaným znalcem vážné hudby a také praktickým hudebníkem. Fukův otec patřil k demokratické kulturní společnosti prvé republiky a demokratickým ideám zůstal po celý život věrný i jeho syn. Několikráte mi vyprávěl svůj prvý dětský vědomý zážitek při vítání pana presidenta Masaryka při jeho návštěvě ve východočeském kraji. V tomto duchu zúčastnil se v osudných únorových dnech roku 1948 studentské manifestace na podporu demokracie proti nastupující totalitě.

Následky na sebe nenechaly dlouho čekat. Podařilo se mu sice – vzhledem k vynikajícímu prospěchu – dokončit studia na Českém vysokém učení technickém v Praze, ale záhy musel opustit centrální pracoviště v Praze a byl vykázán přímo na staveniště Orlické přehrady. Zde poznal řadu vynikajících kulturních osobností, nasazených na nucené práce. Pracovně se zde záhy orientoval ve spolupráci se svým bývalým učitelem, akademikem B. Hacarem, a dalšími odbornými pracovníky památkové péče. V této spolupráci vypracoval projekty a sledoval realizaci dvou výrazných akcí – zabezpečení skály, na níž stojí hrad Orlík a přenesení románského kostelíka v Červené ze zátopní zóny do nové polohy nad vodní hladinou. Byly to první akce památkové povahy, hrad a kostel, které nasměrovaly Fukův profesní profil na celý život. Své hlavní dílo uskutečnil Ing. Fuka na půdě Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze. Mezi množstvím úkolů usiloval a vítal právě ty nejnáročnější, kde bylo možné objevovat nové, dosud neznámé technologické postupy, aplikovat nové objevy technických věd ve prospěch záchrany staticky ohrožených památkových staveb. Výčet prací celoživotního díla by byl rozsáhlý, mohu jen připomenout nejzávažnější rekonstrukce: zámků v Pardubicích, v Tachově a v Rožmitále, kostelů v Pivoni, v Chvalobě, ve Žluticích, v Trutnově a bývalého Sv. Vavřince pod Petřínem, hradů Kosti, Kašperka, Velhartic, Landštejna a snad nejnáročnější statickou rekonstrukci bývalé hradní kaple na zámku v Horšovském Týně. Zde všude Ing. Fuka pracoval se suverenní jistotou zkušeného odborníka. Ve svém vývoji neustrnul ani v posledních letech života, naopak dopracovával se na podkladě celoživotních rozsáhlých zkušeností krajně úsporných, zjednodušujících a technicky elegantních řešení, která hodlal dále rozvíjet a aplikovat. Žel, jeho odvolání z tohoto života tyto záměry, ke škodě naší technické vědy, zmařilo. Obětavé služby poskytoval jako předseda technické komise Klubu Za starou Prahu, ať to bylo usměrnění a kultivace předloženého a již schváleného technokratického projektu zabetonování Čertovky, hluboké osobní zaujetí pro záchranu Komenského školy na Žižkově, záchrana Vinohradské tržnice a v poslední době náročná oponentní práce k uvažované rozsáhlé opravě Karlova mostu. Zde prosazoval, aby nadměrný záměr byl omezen a usměrněn pouze na perfektní systematickou údržbu mostu, která odpovídá památkovým zásadám a významu této národní kulturní památky. Závěrem zbývá poděkovat zemřelému Ing. Zdeňku Fukovi, CSc. za dlouholetou spolupráci.

J. Hyzler

JUDr. Zdeněk Kropáček

K bolestným ztrátám Klubu Za starou Prahu v poslední době přibylo 6. dubna 1994 úmrtí čestného člena Klubu, dr. Zdeňka Kropáčka. Narodil se 19.6.1904 ve Dvoře Králové n.L., v rodině středoškolského profesora, nadšeného pracovníka turistiky a významného funkcionáře Klubu českých turistů. Po absolvování gymnázia a právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze nastoupil zaměstnání u pražské obce. Osm let práce ve stavebním odboru při povolování staveb na Vinohradech a na Žižkově v době bouřlivé výstavby na konci dvacátých a v třicátých letech bylo také dobrou přípravou pro jeho budoucí pražské aktivity. Po roce 1945 měl vysoký městský úředník při správě a ochraně národního majetku nutně konflikty s kořistícími komunisty. Ti vynikajícího nestranného a neúplatného úředníka nepotřebovali a hned 25. února 1948 ho přeložili na bezvýznamné místo a v roce 1951 poslali na 16 let jako dělníka do Motorletu. Tento otřes obrátil jeho úsilí na milovanou Prahu a seznamování jejích obyvatel s jejími památkami i s velkým stavebním rozvojem. Od roku 1953 vedl přes 1000 pražských vycházek a zájezdů (charakteristické byly autobusové zájezdy po nové pražské výstavbě), přednesl 85 přednášek, na těchto akcích se zúčastnilo více než 65 tisíc účastníků. Hojně publikoval o pražských otázkách (i ve věstníku Klubu). Usiloval o to, aby se všichni Pražané seznamovali s vývojem města zvláště i v připojovaných vnějších obcích a o to, aby byl tento vývoj pro budoucnost podrobně dokumentován. Poznal význam obecních kronik na tomto poli, věnoval se podpoře pražských kronikářů, organizoval jejich práci, seznamoval s ní Pražany. Aktivně ve prospěch Prahy pracoval jako člen domácí rady a revizní komise Klubu Za starou Prahu, památkového aktivu Prahy 6, spolupracoval s městským muzeem, archivem i studovnou pragensií, kde uložil 600 stran svých nepublikovaných pražských prací. Jeho druhou po otci zděděnou láskou byla turistika a Klub českých turistů, kde od studentských let pracoval jako funkcionář a po jeho likvidaci komunisty pečoval o zachování jeho archivních dokumentů a připomínal jeho význam a minulost. Ještě několik dní před smrtí projednával svou účast na červnové klubovní pražské vycházce do Bubenče podle jeho materiálu (tou ostatně zahajoval svou pražskou naučnou činnost před čtyřiceti léty), která měla být i oslavou jeho devadesátých narozenin. Jeho ukončený bohatý život budí úctu, nezapomínají na něj jeho přátelé a účastníci jeho pražských akcí. Jeho památku zachovává i zápis v knize čestných členů Klubu Za starou Prahu i Klubu českých turistů.

J. Cejp

Digitalizace - www.digiBooks.cz

Zprávy Klubu Za starou Prahu v ceně 15,– Kč získají zájemci:
a) v Juditině věži Karlova mostu, Mostecká 1, Praha 1,
b) na pořadech Rendez–vous se stověžatou dámou v Muzeu hlavního města Prahy,
c) v redakci časopisu Res musei pragensis (dr. K. Bečková, R. Štípková)

V Klubu Za starou Prahu jsou dostupná i starší čísla. Zájemci zde také mohou získat časopis ochránců a přátel památek **Dědictví koruny české**, který vydává Nezávislá památková unie. Bližší informace poskytne Ing. J. Novák, Nad Rokoskou 29, Praha 8, tel.: 840 792.

Letošní druhé číslo Zpráv Klubu Za starou Prahu bylo připraveno za této domácí rady: Ing. arch. Josef Hyzler,
PhDr. Dobroslav Líbal, Josef Hrubeš,
doc. Dr. Marie Benešová, DrSc., JUDr. Jan Cejp, akad. mal. Vera Dědičová, JUDr. Zdeněk Dušek, Tomáš Kleisner, Dr. Ing. Kloub, PhDr. Jindřich Noll, Ing. Jiří Novák, doc. Ing. Jiří Pauli, CSc., Ing. arch. Helena Polívková, CSc., PhDr. Helga Turková, PhDr. Kateřina Bečková, Ing. arch. Karel Firbas, Ing. arch. Jiří Girsa, doc. Dr. Jiří Kropáček, CSc., Ing. arch. Karel Kunca,
† JUDr. Zdeněk Kropáček, Milan Patka, Milan Wasserbauer

Redakci měl Tomáš Kleisner.
Svoji ilustraci, Pohled na Karlův most, věnoval akad. arch. A. Doležel.
Obálku navrhla akad. mal. V. Dědičová, s použitím předlohy M. Endlera.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 154/94 ze dne 20. ledna 1994